

Lövés a villában

Egy gyilkosság anatómiája

Vadászat München óta

Az a kommandó, amely április 16-án hajnalban tuniszi villájában a szó szoros értelmében szitává lőtte Abu Dzsihadot, Arafat katonai helyettesét, az al Fatah katonai szervezetének (al Asszifa — Villám) vezetőjét, rendkívüli szakértelemről tett bizonyosságot. A gyilkosok profi módra szervezték meg a célpont megközelítését, a telefonvezetékek és kábelek elvágását, magának a mézárásnak videofelvételét, majd a szökést tengeri úton. Voltak ugyan kezdetben olyan feltevések, hogy a merényletet egy rivális palesztin szervezet is elkövethette, de az egyetlen számba jöhető társaság, Abu Nidalé egyrészt átmenetileg elásta a csatabárdot a PFSZ-szel, másrészt eddigi akcióit éppenséggel nem a körülmények tervezés és végrehajtás jellemezte. Ily módon, már csak kizárás alapon is, az tűnt valószínűnek, hogy Abu Dzsihadot az izraeli titkosszolgálat tette el láb alól. Ezt vallja a legtöbb nyugati hírügynökség, mi több, az izraeli sajtó. Az NBC arról tud, hogy az izraeli kormány döntött így...

A Kairói Négyek

Az alábbiakban ismertetjük a merénylet áldozatának életútját, választ keresve két lényeges kérdésre: miért éppen őrá esett a választás, és milyen hatással lehetnek e politikai gyilkosság utórezgésai a közel-keleti rendezésre, amely az utóbbi hetekben egy kissé reményteljesebbnek tűnt, mint a múltban?

A görög mitológiában Castor és Pollux voltak az elválaszthatatlan ikrek. A palesztin mitológiában — ha van ilyen — négyen is akadtak: a „Kairói Négyek”. Az a négy palesztin fiatalember, aki 1959 októberében, az egyiptomi fővárosban megalakította a modern palesztin nemzeti mozgalom mindmáig legjelentősebb szervezetét, az al Fatahot. Ma is úgy becsülik, hogy a Palesztinai Felszabadítási Szervezet keretei között az al Fatah rendelkezik a káderek legalább 70 százalékával, az anyagi javak zömével. Ráadásul az al Fatah maga is egységfront jellegű — megtalálni benne a különböző áramlatokat a ki-fejezett jobboldaltól egészen a marxista baloldalg.

Kik voltak a Kairói Négyek? Jasszer Arafat, a karizmatikus vezér; Abu Ijad, az ellentétek lecsillapító, a konszenzust kialakító ideológus; Faruk Kaddumi, a sokoldalúan képzett diplomata, a PFSZ külügyminisztere; s utóijára, de nem utolsósorban Abu Dzsihad (Halil al Vazir), a katon.

Az al Fatahnak két sajátossága

volt, amely megkülönböztette minden más korábbi palesztin szervezettől: az egyik az, hogy elutasította a valamely arab rezsimhez történő kötődést, a másik pedig az, hogy elvetette az akkor divó szocialisztikus arab ideológiákat, így a nasszerizmust és a baathizmust. Ez utóbbi állásfoglalásnak a továbbiakban nagy jelentősége volt a szervezet életében és Abu Dzsihad pályafutásában is. Az al Fatah 1965 januárjában hajtott végre hosszas előkészületek után az első katonai akcióit, s a júniusi háború nyomán vált közismertté az arab világban, tehát éppen abban az időszakban, amikor mélypontját érte el a hidegháború a jemeni forradalmat támogató Egyiptom és a jemeni ellenforradalmat támogató Szaúd-Arábia között.

Mivel Kairó akkoriban gátolta a palesztin kommandók akcióit, amelyek egyiptomi területről indultak ki, s mivel akkoriban az egyiptomiak be is börtönözték az al Fatah több vezetőjét, a szaúdiak felkarolták ezt a palesztin szervezetet. Jelenleg is Szaúd-Arábia a PFSZ legjelentősebb „szponzora”, de az országban csak az al Fatah irodái működhetnek, a PFSZ nem tarthat fenn képviseletet, mert a szaúdiak szerint a PFSZ-ben részt vesznek „vörös”, tehát marxista színezetű szervezetek, sőt ma már kommunisták is. Az al Fatahon belül Abu Dzsihad vezette a „szaúdi irodát”, hozzá futottak be a milliók, s a palesztin mozgalom sokéves változása idején az Arafattal szemben álló szervezetek gyakran éltek az al váddal, hogy Abu Dzsihadék ezeket a pénzeket nem osztják szét igazságosan a különböző szervezetek között.

Dzsihad, a katona

Abu Dzsihad fő feladata azonban a katonai akciók szervezése volt. Az ő nevéhez fűződik az al Fatah katonai egységeinek létrehozása. Ellentétben Arafattal, aki jobbára csak díszként használta a fegyverét, Abu Dzsihad ott volt 1968-ban a híres karamehi csatában, amely megalapozta a palesztinok katonai hírnevét, ott volt 1982-ben Bejrút védelmének is, s mellette állt a felesége, akit kitűnő céllövőnek tartottak.

A karamehi csatát követő időszak volt a fegyveres palesztin mozgalom fénykora. Az algériai és a vietnami példán nevelkedett gerillák akkoriban úgy vélekedtek, hogy számukra sincs lehetetlen. Katonai lépéseik valóban sikeresek is voltak mindaddig, amíg Izrael nem rendezkedett be a megszállt területeken, nem építette ki katonai elnyomó apparátusát. Ahogy ez az apparátus kiépült, úgy ritkultak a sikeres akciók a tényleges katonai célpontok ellen, s szaporodtak a vézses következményekkel járó, a

ARAFAT ÉS ABU DZSIHAD

Mellette állt felesége

mozgalom tekintélyét csorbító terrorista megmozdulások. Ezek az események, így a nemzetközi közvélemény figyelmének felkeltését szolgáló látványos géprablások, amelyekben Georges Habbas szervezte jeleskedett, nem kis szerepet játszottak a PFSZ jordániai katonai jelenlétét megtörő Fekete Szeptemberben.

Ez a Fekete Szeptember, amely a PFSZ-t Jordánia „feladására” és az új libanoni központ kiépítésére kényszerítette, ez hívta életre a hasonló nevű terrorista szervezetet, amelyhez képest Leila Halednek és a Habbas-féle csoporthoz tartozó társainak akciói jámbor cserkészprogramok voltak. Csak izelítőként: a Fekete Szeptember terroristái meggyilkolták a jordániai miniszterelnököt, repülőgépeket raboltak el, a mozgalom zsoldjában álló japán terrorista diákok vérfürdőt rendeztek a Tel Aviv-i repülőtéren, s e rettenetes akciókra az 1972. szeptemberi müncheni olimpián történetek tették fel a koronát.

Nos, az izraeli kormánykörök München után meggyőződéssel vallották, és ma is vallják, hogy a Fekete Szeptember lépéseinek irányításában meghatározó szerepet játszott Abu Dzsihad! És München követően került sor arra, hogy az izraeli titkosszolgálat állami támogatással hajtotta végre a kommandóakciók egész sorozatát palesztin vezetők ellen: az izraeli kommandók 1973 augusztusában lecsaptak Bejrútban, s meggyilkoltak három jelentős palesztin vezető. Abu Dzsihad alighanem előkelő helyet foglalt el az izraeli feketelistán: merényletet kíséreltek meg ellene 1978-ban Libanonban, 1980-ban Teheránban, majd 1982-ben újjólág Libanonban. Amikor ugyanebben az esztendőben Izrael libanoni inváziója nyomán a PFSZ fegyveres alakulatainak — legalábbis átmenetileg — távoznuk kellett Libanonból, Arafattal együtt Abu Dzsihad is nemkívánatos személy lett Szíriában. Arafat, a palesztin mozgalom megosztottságának éveiben őt bízta meg azzal, hogy egyengesse a Jordániával való együttműködés útját (erre az együttműködésre — legalábbis átmenetileg — a Palesztin Nemzeti Tanács 1987. áprilisi „egyesítő” ülése tett pontot. A legfelső vezérkarba, a PFSZ végrehajtó bizottságába egyébként nem választották be Abu Dzsihadot, ő továbbra is az al Fatah keretei között tevékenykedett). Abu Dzsihad is Tuniszba költözött a PFSZ vezérkarával együtt, s 1985 októbe-

reben neki is szerencséje volt, amikor nem sérült meg a szervezet főhadiszállása ellen indított izraeli légitámadás során.

A Palesztin Nemzeti Tanács emlékezetes tavalyi ülésén a korábbiaknál nagyobb figyelmet fordítottak a megszállt területekre. Abu Dzsihad a többi között azt a feladatot kapta, hogy irányítsa az itt folyó katonai tevékenységet. Ez a tevékenység — mint már említettük — nagyon relatív eredményekkel jár: a zömmel a polgári lakosságot sújtó fegyveres akciók módját nyújtanak Izraelnek az állami szintű terror gyakorlására, valamint annak hangoztatására, hogy a PFSZ kétszínű politikát folytat, hiszen Arafat a békés rendezést hirdeti, miközben katonai vezetői békés izraeli polgárokat mézárolnak le...

Alighanem magát Abu Dzsihadot is meglepte a tavaly decemberben kibontakozott spontán népmozgalom, az immár ötödik hónapja tartó páratlan felkelés, amely mindinkább kormányozhatatlanná teszi a megszállt területeket. E demokratikus tömegmozgalom sajátossága az volt, hogy kövekkel és parittyákkal válszolt az izraeli katonák lövéseire. Vitatható, mennyire volt hasznos a felkelés irányításába mindinkább bekapcsolódó PFSZ-nek az a döntése, hogy kívülről jövő katonai akciókkal támogatja a népmozgalmat. Az izraeli kormánykörök mindenképpen Abu Dzsihadot vélték a három héttel ezelőtti palesztin kommandóakció mögött, amikor a dimonai atomreaktor közelében elraboltak egy autóbust, s a rákövetkező lövöldözésben három izraeli életét veszítette. Határozottan növekedett a beszivárgó fegyveresek katonai akcióinak a száma, s Abu Dzsihad interjújában, amelyet egy kuvaiti lapnak adott, a fegyveres harc fokozódását helyezte kilátásba. A francia rádió úgy tudja, hogy a dimonai autóbusrablás készítette Samirt az Abu Dzsihad likvidálását célzó terv szentesítésére.

Továtűnő rendezés?

Abu Dzsihad meggyilkolása nyomán példátlan arányú tüntetésekre került sor a megszállt területeken. Egy nap alatt közel húsz palesztin veszítette életét, s egyre kevesebb szó esik arról a rendezésről, amely egy hete még reálisabbnak tűnt, mint bármikor a múltban. Amikor Mihail Gorbacsov április 9-én fogadta Moszkvában Jasszer Arafatot, a megszállt területek népmozgalmának demokratizmusát dicsérve, a szovjet külpolitika új, a válság-gócok felszámolását célzó törekvéséhez híven szorgalmazta, hogy a PFSZ és az arab államok, valamint Izrael kölcsönösen ismerjék el egymást, s hivatkozott Izrael biztonsági érdekeire is. Egyes izraeli lapok már arról cikkeztek, hogy a háttérben formálódik a szovjet-amerikai konszenzus a nemzetközi konferencia összehívása érdekében, s Sevardnadze ammani látogatása során kikovácsolódhat a rendezést előmozdító, új alapokra helyezett palesztin-jordán együttműködés.

Abu Dzsihad meggyilkolása nyomán most aligha a politikai realizmusé a szó. Igaz, a meggyilkolt vezető Damaszkuszban történt eltemetése, s az al Fatah vezetőinek a temetésen való részvétele a palesztin-szíriai kapcsolatot látványos javulását jelzi és ez örvendetes dolog.

MAKAI GYÖRGY

A magánélet titkai

Kíváncsi vállalatok

Perek és kártérítések

Az amerikai munkaügyi szakemberek és pszichológusok, valamint a bírák véleménye szerint a következő évtizedben az Egyesült Államokban az egészségügyi ellátás mellett a munkavállalók magánéletének „szentségéért” folytatott küzdelem lesz a legfontosabb társadalmi kérdés. A nyolcvanas évek második felében ugyanis növekvő ellentét van kibontakozóban a munkaadók és a munkavállalók között a magánszférába való behatolás dolgában. A vállalatok egyre agresszívbabban avatkoznak be dolgozóik magánéletébe, szokásaiba, gyakorlatilag ellenőrzésük alá akarják vonni a munkahelyen kívül eltöltött időt is. „Teljes képet” akarnak kapni dolgozóik magánéletéről — beleértve egészségi állapotukat is — úgymond a hatékonyság és a nyereség további növelése érdekében.

Az Egyesült Államokban is fontos dolog az egyén számára az úgynevezett privacy, a magánélet, az elkülönülés lehetősége, illetve ennek biztosítása. A múlt század végétől az amerikai nagyvállalatok mindinkább jogot formáltak maguknak arra, hogy ellenőrizzék dolgozóik „magánkörülményeit”. A Ford autógyár például a felvételre jelentkező munkások lakásába szociológusokat küldött ki, és csak akkor alkalmazta az álláskezesőt, ha annak környezete, erkölcsi felfogása a detroiti cég számára elfogadható volt. Hatvan esztendővel ezelőtt, 1928-ban Louis Brandeis, a Legfelsőbb Bíróság egyik bírójának már arra hívta fel a figyelmet, hogy talán a legfontosabb személyiségi jog a „békenagyás” igénye. Akkor ez a megállapítás elsősorban az államnak, a kormányhivataloknak szólt — manapság viszont a munkaadóknak címezik a bírói kijelentést.

Szerelmes vezető

Korábban az amerikai dolgozók sztrájkokkal követelték magánéletük, személyiségi jogaik tiszteltetésben tartását — újabban azonban bíróságok fordulnak. S a jelek szerint nem is eredménytelenül: 1980 előtt elenyésző volt a munkavállalók személyiségi jogainak megsértéséért indított perek száma, az elmúlt két évben viszont meghaladta a kétszázat, s a bíróságok átlagosan 316 ezer dollár kártérítést ítélték meg a panaszosoknak.

Wanda Creer, a Pacific Refining cég volt laboránsa öt hetet töltött betegágyon gyomorpanaszokkal. Újbóli munkábaállításának napján bekísérték a női mosdóba és vizeletmintát vettek tőle annak megállapítására, nem ká-

bitószeres-e. Hasonló történet ment keresztül a cég 90 másik alkalmazottjára is. Az egyik kaliforniai bíróság a magánéletbe való alaptalan beavatkozás címén jelentős kártérítésre kötelezte a vállalatot. Más irányú — de eredőjében azonos — sérelem érte Virginia Rulon-Millert, az IBM San Franciscó-i részlegének egyik vezetőjét. A hölgy — aki egyébként 12 éve dolgozott a vállalatnál — „bűne” az volt, hogy beleszerelt egyik munkatársába, aki időközben az egyik versenytárs cégnél helyezkedett el. Az IBM attól tartva, hogy a többször kitüntetett és előléptetett Rulon-Miller kisasszony vállalati titkokat mond el szerelmének, felszólította a választásra: vagy az IBM, vagy a konkurenciánál dolgozó Matt Blum. Meglepetésre a hölgy a világcéget választotta, másnap viszont felmondta neki. Háromszázezer dollárjába került az IBM-nek az elbocsátás...

Hazugságvizsgáló gépek

Az egyik legvitatottabb kérdés, hogy kötelezhetik-e a magánvállalatok dolgozóikat a rendszeres kábítószer-használatot kimutató vizsgálatokra. Hét szövetségi állam törvényhozása megtiltotta ezt a gyakorlatot, a legfelsőbb bíróság pedig hamarosan napirendre tűzi, hogy az állami alkalmazottak „tesztelése” nem ütközik-e törvénybe. (Az Egyesült Államok cégeinek többsége azért értene egyet a kötelező kábítószer-vizsgálattal, mert véleményük szerint a kábítószeres alkalmazottak évi 50 milliárd dollár kárt okoznak. Ennyit tesz ki a hiányzásokból és a kábítószeres hatásából fakadó kár, illetve bevételkiesés.) Érdekes megjegyezni, hogy az amerikai kontinens északi felén külön „iparág” fejlődött ki a kábítószeres-tesztelésre: évi egymilliárd dollár forgalmat bonyolít le, s egy-egy vizsgálat 15–45 dollárba kerül. Am a szakértők véleménye szerint a vizsgálatok eredményének negyven százaléka téves!

A Rite Aid bazarhálózat egyik alkalmazottja nem egyezett bele, hogy cége alávesse az úgynevezett hazugságvizsgáló gépek egy nagy leltárhány kapcsán. A vállalat ezek után elbocsátotta alkalmazottját, akinek a bíróság 1,3 millió dollár kártérítést ítélt meg. Az Egyesült Államok 31 államában tiltja a törvény a hazugságvizsgáló gép használatát megalapozatlan esetekben. Felmérések bizonyítják, hogy a legnagyobb amerikai vállalatok 30 százaléka — ezen belül a kiskereskedelmi cégeknek több mint a fele — hazugságvizsgáló gépeket használ, a jelentkező munkavállalókat és gyakran „veti be” a hazugságvizsgáló berendezést a munkahelyi lopások kiderítésére. Tavaly novemberben a szenátus törvénytervezet

FŐNÖK ÉS TITKARNÓ (STERN)
300 000 dollárjába került az IBM-nek

fogadott el, amely megtiltja a magánvállalatoknak a hírhedt hazugságvizsgáló gép használatát. (Kivételt csak az atomerőművek és a vagyonbiztonsággal foglalkozó magánvállalatok dolgozói jelentenek.) A törvényhozás és az elnök még nem mondták ki a végleges szót a kérdésben, a vállalatok viszont igencsak hadakoznak anyagi érdekeik védelmében: arra hivatkoznak, hogy az országban évi 10 milliárd dollárt tesz ki az alkalmazotti lopások összege, s a hazugságvizsgáló berendezés használatának lehetősége már önmagában is elrettentő erő lenne.

Növekszik a dolgozók tiltakozása a róluk számítógépen tárolt adatok mind szélesebb körű felhasználása ellen is. Nem titok, hogy az amerikai munkahelyek jelentős mennyiségű információt tartanak mágnesszalagon az alkalmazottakról. Ezek közül gyakorlatilag csak az egészségügyi adatok védettek, a többi információ viszonylag szabadon lehívható. A pénz- és hitelintézetek például csekély díjazás ellenében kiadják a számlatulajdonosok anyagi helyzetéről, fizetési fegyelmiről, tartozásairól stb. részletes információt. A bankok, az atomerőművek és egyéb munkahelyek pedig a Szövetségi Nyomozóiroda (FBI) mintegy 20 millió állampolgárt nyilvántartó adatbázisába kaphatnak betekintést. A magánélet, a személyiségi jogok megsértésének tartják a dolgozók azt is, hogy a munkaadók az úgynevezett társadalombiztosítási számra való hivatkozással minden számítógépes adatot bekérhetnek. (A társadalombiztosítási szám amolyan személyi szám, amelyet szinte minden iraton, kérvényen, hitel-igénylésen, orvosi vizsgálatkor stb. fel kell tüntetni, illetve közölni kell. A magas fokozott számítógépesített Amerikában szinte az élet minden mozzanata nyomon követhető a komputeren keresztül — egyénekre lebontva.)

Az elmúlt évtizedekben az amerikai vállalatok többsége megteremtette a lehetőséget az alkalmazottak telefonbeszélgetéseinek lehallgatására, valamint a számítógépek végzett tevékenység ellenőrzésére. Különösen elterjedt ez a „szokás” a szolgáltató ágazatokban, elsősorban a biztosításban és a távközlésben. A távközlési dolgozók szakszervezete törvényjavaslatot kíván a kongresszus elé terjeszteni, amely minden ágazatban megtiltana a titkos lehallgatást, a számítógépek ellenőrzését a munkaadók részéről. Javasolják, hogy olyan telefon- és számítógép-készülékeket szereljenek fel, amelyek bűgő hanggal jelzik a lehallgatást, a megfigyelést. Szó van arról is, hogy a vállalatnak írásban kell majd közölnie a lehallgatás okát és eredményét.

Ugyancsak előtérbe került az AIDS-szel kapcsolatos személyiségi jogok védelme is. Az Egyesült Államokban szövetségi törvény biztosítja az AIDS-ben megbetegedettek számára a munkához való jogot. A vállalatok egy jelentős részénél viszont nem folytatnak oktatást az egészséges dolgozók részére a „helyes” viselkedésről, a megbetegedett munkatársakkal való „együttélésről”. Ennek is tudható be, hogy az AIDS-ben megbetegedettek egy jelentős része hátrányos, személyiségsértő megkülönböztetésben részesül kollegái részéről. Az Egyesült Államok 30 legnagyobb cége — köztük az IBM, az A. T. and T., valamint a Johnson and Johnson — viszont tisztopos szabályzatot dolgozott ki az AIDS-szel kapcsolatban. A szabályzat többek között rendelkezik a dolgozók egészségügyi oktatásáról, az orvosi vizsgálati eredmények bizalmas kezeléséről, és kimondja, hogy az új munkaezők felvételénél tilos az AIDS-vizsgálat megkövetelése.

A tudósok és a munkavállalók véleménye szerint az amerikai vállalatok igyekeznek behatolni a dolgozók egészségügyi „titkaiba” is. Ma már a tudomány viszonylag nagy pontossággal ki tudja mutatni a szívbetegségekre és a rákra való hajlamot. A privacitábor attól tart, hogy a következő évtizedben az amerikai cégek az orvosi vizsgálatok kapcsán ezeket az „előrejelzéseket” jócskán figyelembe fogják majd venni az új dolgozók felvételénél. Ma még egyetlen amerikai vállalat sem tagad meg felvettelt genetikai vizsgálati eredmény miatt, de sokan úgy vélik, hogy nem kizárt ennek a lehetősége.

Az átvilágítás ára

Az Egyesült Államokban valóságos harc bontakozik ki a privacitá kérdésében a munkaadók és a dolgozók között. Miután a magánéletbe való beavatkozást, betekintést elsősorban a gyors tudományos és műszaki fejlődés tette lehetővé, a jelentkező és szaporodó gondok széles palettája néhány évtizede még nem létezett. Az orvostudomány, a számítástechnika rohamos fejlődése viszont kifizetésbe hozza a vállalatokat, hogy — végső soron — versenyhelyzetük javítása érdekében minél mélyebben „belelássanak” dolgozóikba. Ahogy a vállalatok részéről erősödik az „átvilágítási” törekvés, úgy gyarapszik a privacitá-mozgalom táborába, valamint a bírósági ügyek száma.

A vállalati szférát az vezérli, hogy minél kevesebb „baja” legyen a dolgozóival, minél kisebb legyen a bevételkiesésük és kevesebb a vállalati gazdálkodást befolyásolható „zűrös ügy”. A dolgozók viszont intím területnek tekintik anyagi helyzetüket, egészségügyi állapotukat és nem utolsósorban el akarják kerülni az esetek döntő többségében megalapozatlan zaklatásokat, vizsgálatokat. (Más kérdés persze, hogy a cégeknek saját érdekében is fel kell lépniük a háziszarkák, a kárt okozó kábítószeresek, az üzleti titkokat valóban kifecsegők és a kimutathatóan anyagi és erkölcsi kárt okozó dolgozókkal szemben.) Szakértők véleménye szerint a következő években a dolgozóknak és a vállalatnak közmegegyezésre kellene jutniuk a magánszférába való behatolás határaiban. Amennyiben ez nem sikerül, a törvényhozásra és a bíróságokra vár e mind égetőbb kérdés mindkét fél számára elfogadható megoldása.

A külpolitikában lehetetlen mindenkinek a kedvében járni, de igenis megkövetelhetők a világos célok és az, hogy megvalósításukhoz hazai támogatásra törekedjék a kormányzat. Esetünkben a célok zavarosak, a stratégia ellentmondásos. Végül is ezzel magyarázható a belső támogatás hiánya és a külföld előtti szavahihetőségük elvesztése. — E keserű bíráló mondatok a madridi Diário 16 című független napilap vezércikkében olvashatók. Az írás címe: „A Nyugat-Európai Unió és a nukleáris tranzitszállítványok.”

Spanyolország az utóbbi évtized alatt hihetetlenül felgyorsult ütemben tesz lépéseket annak érdekében, hogy a Franco-diktatúra elszigetelt és elmaradott államából korszerű nyugat-európai állammá váljék. A felzárkózási kényszer alapján kialakított stratégia a demokratikus újjászülés minden kormányának központi célja volt és marad. A Spanyol Szocialista Munkáspárt vezetői sikerrel fogadtatták el a lakosság többségével a NATO-tagság megerősítését. Két éve immár a Közös Piacnak is tagja Spanyolország. Nyilvánvalóan szoros az összefüggés az észak-atlanti katonai együttműködés, valamint a gazdasági közöségben való részvétel között. Még akkor is igaz lehet ez, ha a legfontosabb szövetséggel, az Egyesült Államokkal folyó tárgyalásokon a vita az ellenkező látszatot kelti és akkor is, ha a Nyugat-Európai Unió (NYEU) a spanyol csatlakozásra irányuló párbeszédet hosszas vonakodás után csak most határozta el. A végeredmény mindkét esetben kockázat nélkül megkövetelhető: Madrid és Washington rövidesen új, kétoldalú együttműködési szerződést köt, másfelől Spanyolország egy-két éven belül teljes jogú tagja lesz a Nyugat-Európai Uniónak.

Felipe González kormányfő többekkel együtt úgy fogalmaz, hogy nem a teljes nukleáris szembenállást kell megszüntetni, hanem azt a minimális mértékre kell csökkenteni. Mindezt persze más országokra értve, hiszen Hispániát atomfegyvermentes országnak deklarálták.

Az Uniónak is stratégiai érdeke fűződik a „déli szárny” megerősítéséhez. Ezért határozták el tavaly ősszel, az Unió egyik alapvető tételének módosítását, amelynek nyomán nem kötelezik valamennyi tagállamot a „nukleáris védelemben” való egyforma részvételre. A differenciált felelősségvállalás formulája tehát az a kiskapu, amelyen át a madridi kormányzat végül is bebocsátást nyer. Portugália esetében nem kell ilyen bonyodalmakkal számolni, ugyanis ez az ibériai állam sohasem tiltotta atomfegyverek behozatalát vagy tárolását.

A Nyugat-Európai Unió 1948-ban jött létre, és 1954-ben nyerte el máig is meglevő politikai arculatát. Az NSZK és Olaszország csatlakozása révén megszűnt a szervezet eredeti németellenes irányultsága, egyszersmind kifejezetten katonapolitikai jellegét öltötte. Napjainkban sajátos fórum ez, hiszen miközben elismerik tényleges katonai kérdésekben a NATO elsőbbségét, az Egyesült Államok kirekesztésével az elkülönült nyugat-európai érdekeket képviseli. Alapvetően különbözik a NATO szervezetétől abban, hogy nem rendelkezik közös vezénylésű katonai erővel. Sajátos vonás az is, hogy bármely tagállam megtámadása esetén azonnali, erőteljes katonai fellépést ír elő a partnereknek, miközben a NATO e tekintetben lazább kötelezettségeket ró tagjaira.

Látnivaló tehát, hogy a NATO

FELIPE GONZALEZ

Katonákat nem vetnek be

és a Nyugat-Európai Unió viszonya szorosan összefügg az Egyesült Államok és európai szövetségi kapcsolatszerzőinek alakulásával, a nemzetközi leszereplési tárgyalások menetével. A spanyol-amerikai párbeszéd éppen ebben a vonatkozásban példamutató. Az idén januárban Madrid és a washingtoni kormányzat megállapodott arról, hogy a spanyol főváros közeléből távozik egy amerikai repülőbázis. Egyidejűleg nekikezdték az új spanyol-amerikai barátsági szerződés kidolgozásának.

Van egy mozzanata a leendő spanyol-amerikai szerződésnek, amelyik tartamában szorosan kapcsolódik a spanyol NYEU tagság feltételeihez. Ez a nukleáris tranzitszállítványok ügye. Április elején Madridban kiszivárgott az a hír, miszerint a spanyolok szeretnék volna a kétoldalú szerződésben az amerikaiak előzetes közlési kötelezettségét előírni arra az esetre, ha nukleáris fegyvert hordozó hadihajó kíván horgonyt vetni a spanyolországi amerikai támaszpontokon. A spanyol követelés pedig az amerikaiakat bősztette fel, akik végül is feltehetően lebeszéltek partnerüket az ilyesfajta igények érvényesítéséről.

„A behozatal (mármint az atomfegyverek, a Szerk.) tartós

Spanyolország

Felgyorsult ütem

Katonai kérdések vitája

Stratégiai célok, felzárkózás

dolog, a tranzit pedig ideiglenes” — mondotta egy önmagát megnevezni nem akaró illetékes. Igaz, hogy a kijelentés a Nyugat-Európai Unióval megkezdendő tárgyalásokra utalt, mégsem elhamarkodott a feltételezés, hogy talán az amerikaiakra is érvényes. Madrid ezzel a formulával kíván válaszolni a kommunisták és a béke-mozgalmak ama állítására, amely az atommentes állapot feladását látja a veszélyes rakományú hajók látogatásainak engedélyezésében.

Narcisz Serra spanyol hadügyminiszter pontosan azon a napon járt Londonban a kétoldalú katonai együttműködés ügyeit intézendő, amikor az alábbi sorokat nyomdába adta a Financial Times: „Az európai hatáskörbe tartozó témák megvitatásának logikus helye a Nyugat-Európai Unió. Csak-hogy együtt konkrét politikát kell kialakítani a fegyverzetellenőrzésről és a katonai költségvetésről. Ezért a belépni szándékozó Spanyolország és Portugália számára világosnak kell lenni annak, hogy ez a szervezet többre hivatott, mint a vitára. A NYEU védelmi álláspontja hangsúlyozottan szól a nukleáris fegyverek fontosságáról Európa védelmében.

A spanyol kormányzat dilemmája aligha szűnik meg a látványos határozottsággal és elszánt következetességgel képviselt NATO és NYEU elkötelezettség bizonyításával. Arról is meg kellene győznie a kételkedőket, hogy a nukleáris fegyvereket hordozó hadihajók nem jelentenek önmaguk-

ban veszélyt a spanyol kikötőkben. Most derül ki, hogy mit jelent az a megfogalmazás, amely szerint spanyol katonai erőt külföldön is bevethetnek, ha a közös érdek úgy kívánja. Az sem érdektelen, hogy miért hangsúlyozza a spanyol hadügyminiszter: spanyol katonákat nem vetnek be Közép-Európában. Fontos kérdésként kezelik madridi politikai körökben az Afrika partjainál levő, ám spanyol fennhatóságú Ceuta és Melilla védelmének ügyét. Közismert ugyanis, hogy a NATO hadászati tervei Európa határainál véget érnek. Tehát a két említett spanyol területet nem védi a közösség pajzsa. Végül nem elhanyagolható kérdés spanyol szempontból Gibraltár ügye, és az sem, hogy mi történik egy olyan esetben, mint például a Falkland (Malvin)-szigetek birtoklásáért vívott háború. Vajon kiket támogat Spanyolország: a szövetséges briteket, vagy a történelmi hagyományok révén „testvérnek” tekintett argentinokat. Ugyanez a gond abban az esetben, ha netán fegyveres beavatkozás történik Washington részéről Panamában vagy Nicaraguában. Melyik a szorosabb kötelék az egyezményekben rögzített katonai szövetség vagy az ünnepélyes deklarációk sokaságában megfogalmazott ibéro-amerikai összetartás. Madridban nem sietik el a választást ezekre a kérdésekre. Igaz, nagyon sietnek a Nyugat-Európai Unióhoz tartozó csatlakozással.

MERUK JÓZSEF

EMLEKEZTETŐ

Negyven éve, 1948 áprilisának utolsó napján kezdődött Bogotában az az ülés, amely új, a második világháború utáni viszonyoknak megfelelő alapokmányt fogalmazott meg az Amerikai Államok Szervezete számára. (A szervezet — Organization of American States, OAS — 1890. április 14-én alakult meg, ezt a napot pánamerikai napként ünneplik. Akkor, 1890-ben az OAS neve még International Union of American Republics volt és legfőbb célkitűzése a tagok közötti kereskedelmi kapcsolatok rendezése volt, s csak később vállalt politikai feladatokat is.) A szervezet hosszú időn át minden ellentétmentes nélkül az Egyesült Államok célkitűzéseinek helyesléssel és végrehajtásával foglalkozott. 1954-ben például egy olyan határozatot hoztak, hogy ha valamelyik amerikai ország kommunista uralom vagy ellenőrzés alá kerülne, az a többiek részéről közös intézkedések megtételét tenné szükségessé. 1962-ben — éppen ennek a határozatnak a szellemében — zárta ki tagjai sorából Kubát. (Amerikai kiadványok újabban azt állítják, hogy nem kizárásról szól a 1962-es határozat, hanem csak „Kuba szervezetbeli tevékenységének felfüggesztéséről”...) Erre a határozatra hivatkozva fedezte a szervezet 1965-ben az USA dominikai beavatkozását — ám például 1983 októberében, amikor az USA tengerészgyalogosai nyílt katonai beavatkozással léptek fel Grenadában a belügyek amerikai érdekű fordulatának támo-

gatására, Washington nem az OAS, hanem egy kisebb, szubregionális szervezet, az Organization of Eastern Caribbean States „kérésére” hivatkozott...

Az Amerikai Államok szervezetének huszonhárom dél- és közép-amerikai állam, valamint az Egyesült Államok a tagja. Az 1962-es határozat óta Kuba nem vesz részt az OAS tevékenységében, de a földrész két állama, Kanada és Guyana csak mint megfigyelő van jelen az OAS-tanácskozásokon. Érdekes, hogy több nem amerikai állam is megfigyelő státusban van. Ezek: Belgium, Franciaország, Hollandia, az NSZK, Olaszország, Spanyolország, Portugália, Izrael és Japán.

1967 óta közgyűlésnek nevezik az addigi évenkénti Amerika-közi Konferenciát; a közbeső időben a nagyköveti tanács intézkedik washingtoni székhelyén, sürgős esetekben összehívják a külügyminisztereket. A szervezet székhelyének még az 1890-es alakulás idején Washingtont jelölték ki. Itt, Amerika-közi gazdasági, szociális, kulturális és tudományos szervezet is. Mind az OAS, mind ezeknek a szervezeteknek a munkáját a szervezet állandó alkalmazottak egész sorát foglalkoztató titkársága hangolja össze (ez a titkárság a már említett nagyköveti tanács adminisztratív meghosszabbítása) — a titkárság 1948 óta Pánamerikai Unió néven dolgozik.

Talán csak Liechtenstein van olyan helyzetben, mint Lesotho. A parányi európai országot Svájc és Ausztria a Belgium-területű afrikai királyságot viszont a Dél-afrikai Köztársaság veszi teljesen körül. Ez a tény meghatározza az 1,5 millió, főként basotho törzshöz tartozó, se-sotho nyelvet beszélő lakosság életét. A legnagyobb csoda alighanem Afrika déli része történetének egyik legkiemelkedőbb személyiségéé, a múlt században uralkodó I. Moshoeshoe királyé. (Már a felség nevének eredete is többfajta magyarázattal bír. Vanak olyanok — főként Európából — kik egyszerűen Mózesre vezetik vissza azt, és a névválasztást a befolyásos katolikus egyház szerepével magyarázzák. Mások a nemzeti történelemből veszik a forrást. Eszerint a király neve élete egy jelentős eseményére utalna. Ugyanis, hogy elődjét megfossza a hatalomtól, az ifjú herceg éjszaka belopódzott annak szobájába és lenyírta legendás szakállát. Ezt az eseményt foglalja tömören össze a kiejtve népszerű név.)

Nem kétséges, hogy a második magyarázat színesebb, érzékletesebb és végső soron méltóbb is a basotho állam nagy megalapítójához. Először egyesítette a szétszórt kis bantu törzseket, majd volt bátorosága a függetlenség részbeni feláldozására is. Felismerte ugyanis, hogy a terjeszkedő búr telepésekkel szemben sokáig nem tudja országát tartani. Ezért fordult az angolokhoz, akik 1868-ban protektorátusukká nyilvánították az országot. Annak ellenére, hogy Dél-Afrika 1910-ben megpróbálta a miniatúrát bekebelezni, sikerült az angol ernyőt egészen addig megőrizni, míg a korábbi Basotho-földből Lesotho független királyság lehetett 1966-ban.

A királyság mai lakosai vegyes érzelmekkel emlékeznek vissza az angol uralomra. Igaz persze, hogy ennek köszönhetik azt, hogy ma nem Transvaal részeként élnek. Az érem másik oldala viszont az, hogy a gyámkodó angol gyarmatosítás következtében a múlt században oly virágzó basotho kereskedelem elsorvadt, az árucserre főként dél-afrikai cégek kezébe került át. Patinás kereskedőcsaládok — Fraser, Jandrell stb. — neve olvasható ma is jónéhány üzlet és áruház portálján. Az idegen uralom odáig is elment, hogy megtiltotta a helyieknek az alkoholfogyasztást...

Huszonkét esztendeje azonban nehéz körülmények között, de új élet kezdődött. Az első miniszterelnök, Leabua Jonathan két évtizedig maradt hatalmon és sajátos utat járhatott be. Kezdetben azzal kellett feltűnést, hogy kétszer is látogatást tett Verwoerd akkori miniszterelnöknél és dél-afrikai tanácsadókkal rakta tele kabinetjét. Amikor 1790-ben már látszott, hogy a kormányfő pártja el fogja veszíteni a választásokat, a híradások szerint dél-afrikai harci eszközök is segítették őt abban, hogy felfüggesztve az alkotmányt, leszálljon az ellenzékkel. Innentől kezdve azonban Jonathan egyre balra fordult. Az országban nyíltan tevékenykedhettek a néhány kilométerre még üldözött Afrikai Nemzeti Kongresszus (ANC) képviselői. Az iparpolitika deklarált célja az erőteljes állami szektor megerősítése volt, míg az uralkodó párt ifjúsági szervezetét külföldi szakértőkkel igyekeztek félkatonai egységekké átforgatni.

A szomszédos Dél-afrikai Köztársaság persze kevés szimpátiá-

val figyelte az eseményeket. Két alkalommal is megkísérelte a számára nemkívánatos ANC-jelenlétet felszámolni, egyszer tüzérrel, egyszer pedig kommandóakcióval. Leabua Jonathan azonban nem tágított. Az országban belül is fokozódott a feszültség a reguláris hadsereg és a félkatonai jellegű ifjúsági szervezet között. A katonák féltékenysége azon alapult, hogy szerintük a fiatalok kapták — részrehajlóan — a jobb és modernebb fegyvereket. 1986 elején Dél-Afrika lezárta határait, így Lesotho és a külvilág között az érintkezés a levegőben és a földön egyaránt

BASOTHO ÖSLAKOSOK UNNEPI DISZBEN
Belopódzott a szobájába, lenyírta a szakállát

megszűnt. Mivel a királyság szinte mindent „odaátról” kap, gazdasági okok miatt csak idő kérdése volt a kapituláció. Jonathan azonban nem adta fel. Azzal fenyegetőzött, hogy a Szovjetuniótól és Kubától kér segítséget, s ha azok nem értik meg, úgy az USA-hoz és Angliához fordul.

Erre válaszul lépett fel a hadsereg Justin Lekhanya vezérőrnaggyal az élén. Az afrikai hatalomátvételek erőszakos jellegét ismerők alighanem meglepve nyugtázhatják a puccs „békés” kimenetelét. Az ellenségeskedések mindössze öt áldozatot követeltek, Jonathan is elhagyhatta az országot (gyomorrákban halt meg a közelmúltban a dél-afrikai Port Elizabeth egyik kórházában). Le-

Afrikai utazás

Mózes bátorsága

A hegyi királyság törzsei

A közlekedés — baloldali

miatt ugyanis a nap erősen tűz. Az ország egyébként tele van természeti szépségekkel. Az évente oda látogató 150 000 turista azonban — döntő többségük a szomszédokból jön — csak néhány helyre juthat el. Nincs ugyanis kiépítve az infrastruktúra. A híres semonkongi víz-esés Afrika déli részének a legnagyobb ilyen látványossága egyedülálló attrakció, az odajutás azonban edzett turistákat kíván. Lesotho lakossága Afrikában a legmagasabb arányban tud írni-olvasni, az ország egyetemén — korábban helyén a XII. Piusról elnevezett kollégium állt — 1200 diák tanul. Moshoeshoe király pedig — e néven második, a nagy alapító dédunokája — személyesen állt a járványellenes kampány élére, hatására azonnal 16 százalékkal nőtt az oltásra bevitt gyermekek száma. Az egészségügyi kormányzat jelenleg a Világbank támogatásával olyan rendszert kíván megteremteni, melyben az alapellátás minden lakos számára rövid gyaloglás árán elérhető, míg a magasabb szintű gondoskodás regionális egészségügyi központokkal biztosítható. Itt is nagy azonban a különbség a főváros és a vidék között.

A két évtized alatt egyébként történt egy és más. A híradások szerint a telefont 4—6 héten belül szerelik, a hálózat a nemzetközi távhívásba be van kapcsolva. Lesotho lakossága Afrikában a legmagasabb arányban tud írni-olvasni, az ország egyetemén — korábban helyén a XII. Piusról elnevezett kollégium állt — 1200 diák tanul. Moshoeshoe király pedig — e néven második, a nagy alapító dédunokája — személyesen állt a járványellenes kampány élére, hatására azonnal 16 százalékkal nőtt az oltásra bevitt gyermekek száma. Az egészségügyi kormányzat jelenleg a Világbank támogatásával olyan rendszert kíván megteremteni, melyben az alapellátás minden lakos számára rövid gyaloglás árán elérhető, míg a magasabb szintű gondoskodás regionális egészségügyi központokkal biztosítható. Itt is nagy azonban a különbség a főváros és a vidék között.

(Folytatjuk.)

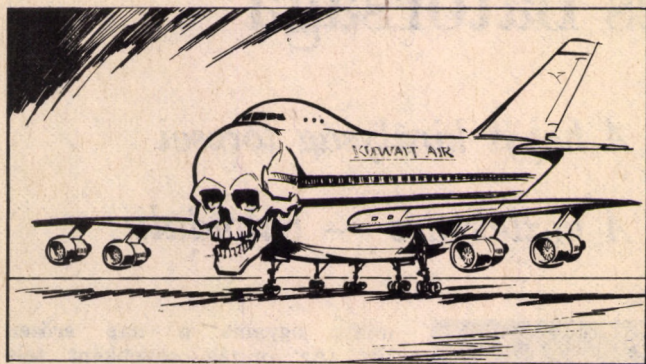
GARA SZABOLCS

HÍRHALOM

Robert Hossein, a világhírű francia rendező a forradalom kétszázadik évfordulójára „A Szabadság vagy a Halál” címmel új, nagy, látványos színpadi játékot tervez. A párizsi kongresszusi palotában a nézőket is bevonja az ítélezésbe: döntsenek a király sorsáról, a hegypartiokról és a girondistákról, Dantonról és Robespierre-ről és a többiekéről. (Le Monde) ■ Lefebvre püspöknek, a vatikáni zsinat határozataival szembeszegülő integristák vezérének az egyházba való visszatérését szorgalmazza a Vatikán. II. János Pál pápa Ratzinger bíboroshoz, a hittani kongregáció prefektusához intézett üzenetében értésre adta, hogy folytatni kívánja az erőfeszítéseket a Lefebvre püspök által alapított „X. Szent Pius Testvérség” elnevezésű szervezet megnyerésére. (Corriere della Sera) ■ Csökken a hirdetési bevétel az USA-ban. Az Egyesült Államok 500 legnagyobb reklámcége 1987-ben 6,2 milliárd dollár bevételhez jutott, de ez 4,6 százalékkal kevesebb, mint volt 1986-ban. Sajnálni azért nem kell a cégeket, mert külföldön 3,4 milliárd dollárt vágtak zsebre, s ez 36,8 százalékos növekedést jelent! (Advertising Age) ■ Az NSZK-ban törvény tilt-

ja a vasárnapi munkát. Az IBM nyugatnémet leányvállalatának sikerült kivételes elbánást kiharcolnia Baden-Württembergben, ahol a helyi kormány engedélyezte, hogy Sindelfingenben, Stuttgart mellett, vasárnap is működhessen az IBM gyára. (Die Welt) ■ Lyn Nofzigt, aki Reagan elnök egyik politikai tanácsadója volt 1981-ben és 1982-ben, három havi szabadságvesztésre és 30 000 dollár pénzbüntetésre ítélte a bíróság, mert rábizonyította, hogy befolyásával üzérkedett, igaz, csak azután, hogy távozott a Fehér Ház stábjából. A Reagan-kormányzat több tagja tanúskodott mellette, ezért az enyhé ítélet — két évi próbaidőre fel is függesztették —, különben a törvény szerint hat évet is kaphatott volna. (AFP) ■ Evan Galbraith, az USA korábbi párizsi nagykövete híres volt arról, hogy nem riadt vissza a francia közéletbe való beavatkozástól és a szocialista kormány bírálattól. Most a választási kampányról is elmondta a véleményét. Mitterrand szerinte „az őrdöggel palástolt le a nemzet rovására”, a jövőben pedig „új fajta omlettet kell csinálni Franciaországban, s össze kell törni a szocialista tojásokat.” (Figaro)

ÚJ TÍPUSJAVASLAT

Kép szöveg nélkül

(Die Welt)

Több aggastyán, mint gyermek Ausztriában

Die Presse

Ausztria előregedése a következő években gyors ütemben folytatódik. A Központi Statisztikai Hivatal legújabb jelentéséből kiténik, hogy folyamatosan növekszik az öregek aránya, ugyanakkor továbbra is csökken a születések száma. A gyermekek már most is a szülők nemzedékének csak háromnegyed részét „pótolják”.

Regionálisan vizsgálva a kérdést, kiténik, hogy az előregedés és a lakosság számának csökkenése mindenekelőtt az ország területének keleti és délkeleti részét sújtja. A Központi Statisztikai Hivatal egyik modellszámítása szerint 2030-ra csupán Burgenlandnak a mostaninál egy-negyedével lehet kevesebb a lakosa.

A statisztikusok számításait 2015-ig a lakosság előrebecslésének tekinthetjük, a 2030-ig terjedő időre pedig modellszámításokat készítettek. Mindenkor a középső lehetőséget te-

kintik a legvalószínűbbnek.

Jelenleg a korai hatvanas évek születésekben erős évjáratái vannak szülőképes korban. Mégis 1986-ban csak 87 000 gyermek született (1,45 gyermek asszonyonként), a szülők generációjának teljes pótlására mintegy 2,1 gyermekre lenne szükség.

Az osztrákok másrésről hosszabb életkorra számíthatnak a jövőben. A várható élettartam a nőknél általában 2015-ig az 1986 évi 77,7 évről 81,9 évre hosszabbodhat, a férfiaké pedig 71-ről 75 évre. Amennyiben mindezek a várakozások valóra válnak, akkor 2015-ben az osztrákoknak már egynegyede (25,1 százalék) lesz 60 évnél idősebb. A 2030-ra készített modellszámítás szerint ez az arány már elérné a 32,4 százalékot. 1986-ban még mindössze 20,1 százalékot tett ki.

A nyugati szövetségi tartományok, Salzburg, Tirol és Vorarlberg lakossága csökken előreláthatóan a

leglassabban. Ennek okai: a keletről nyugatra vándorlás, valamint az ottani térség asszonyainak nagyobb szülési kedve.

Kedvezőtlen a kép a keleti területeken. Lehetséges, hogy Burgenlandban 2030-ban a 60 éven felüliek aránya a középső modellvariáns szerint elérí a 38,6 százalékot; így elvesztené lakosságának egy-negyedét.

Ezekben a számításokban Bécs speciális helyzet foglal el. A statisztikusok szerint előregedésének csúcsát már a hatvanas években elérte; a lakossághelyzet azóta stabilizálódott. Várhatóan nem sok változik a közeljövőben a szövetségi főváros demográfiai helyzetében.

A születések legközelebbi erős visszaesése az 1995 és 2000 közötti időszakban várható. Ebben az öt évben válnak szülésre éretté a születésekben gyenge késői hatvanas és hetvenes évjáratok asszonyai.

Külföldi vevő kerestetik

Ha valamelyik osztrák szert szeretne tenni egy régi jezsuita kolostorra, egy zsinagógára vagy egy laktanyára, az most jelentkezhethet a magyarországi Kőszeg városában. Ott ugyanis eladják az ez idő tájt üresen álló középületeket.

Egy év óta megengedik

a külföldieknek, hogy Magyarországon telket vagy lakóhelyiséget vásároljanak. A Szövorg nevű állami szövetkezet 650 ezer és 1,5 millió schilling közötti értékben újonnan létesített nyaralókat, családi házakat és lakásokat is kínál. Csupán a német nyelvterületen ezer olyan magyar származásút érint ez a lehetőség, akik foglalkoznak a gondolatlan, hogy visszatelepszene az óházába.

Az Alföldi Porcelángyár pályázatot hirdet

az anyag- és áruforgalmi főosztályán
főosztályvezetői

munkakör betöltésére

A kinevezés meghatározott időre szól, s alkalmasság esetén megújítható.

A vállalat tevékenységi köre: finomkerámia-ipari és tűzálló termékek előállítása, kül- és belföldi értékesítése.

A munkakör betöltésének feltétele:

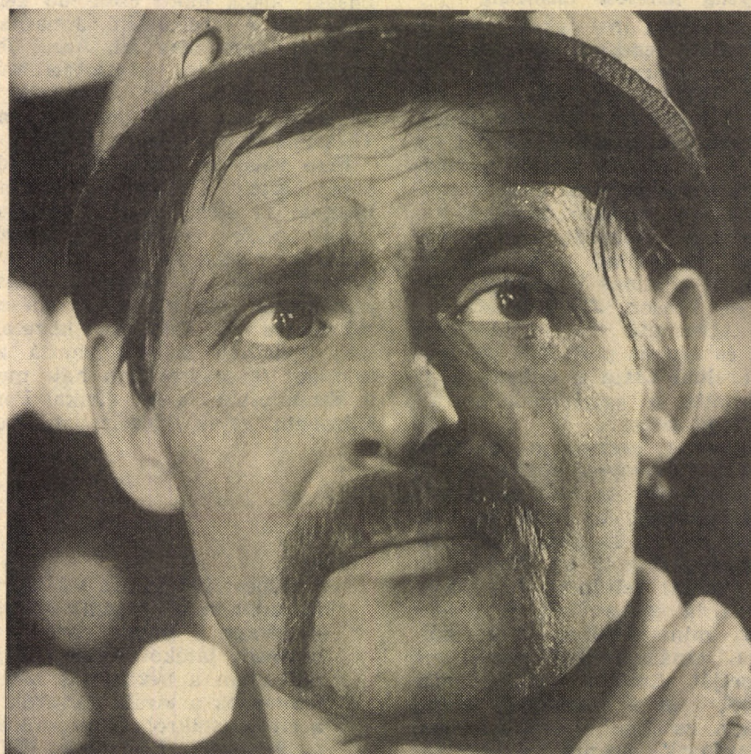
- felsőfokú szakirányú végzettség
- középvezetői gyakorlat
- legalább egy idegen nyelv ismerete
- erkölcsi és politikai feddhetetlenség.

Bérezés: a rendeletek alapján, megegyezés szerint.

A pályázat tartalmazza a pályázó jelenlegi munkahelyének és jövedelmének megnevezését, valamint szakmai tevékenységének leírásával bővített önéletrajzát.

A pályázattal kapcsolatban bővebb felvilágosítást ad a vállalat személyzeti és oktatási osztályának vezetője, a (62)-45-222-es telefon 123-as mellékén.

A pályázatukat a megjelenéstől számított három héten belül nyújtásuk be az Alföldi Porcelángyár vezérigazgatójának, cím: Hódmezővásárhely, Erzsébeti út 7. 6800.

SZORÍTÁSBAN

Modellértékű „látélet” iparunk egyik „fellegváráról”...

A jelszavak – szerkezetátalakítás,
átképzés – és a valóság...

ALMÁSI TAMÁS ózdi dokumentumfilmje

ZRINYI

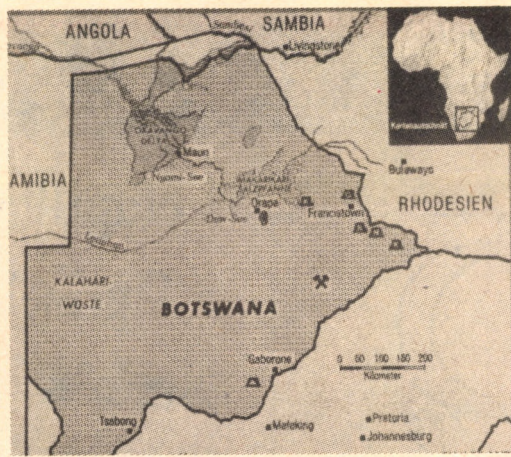
Lesotho, a Dél-afrikai Köztársaságba ékezt Dunántúl nagyságú miniállam vidéki települései és a főváros, Maseru között sok tekintetben fényévnvi távolság van.

A maserui II. Erzsébet kórházhoz hasonló színvonalú ellátást más vidéki létesítmény nem képes adni. Márpedig a cél éppen a hegyi körülmények között, a jellegzetes tetejű tapasztott házakban élők helyzetének javítása.

Az útikönyvek úgy jellemzik a fővárost, mint ami „egy utcából áll”. Ez természetesen így, szó szerint nem felel meg a valóságnak. Az viszont tény, hogy majdnem minden fontos intézmény, jó üzlet a Maserut átszelő Kingsway mentén található. (A nálunk a cím megjelölésére ismert „utcahátszám”-módszert Lesothoban nem alkalmazzák, kézbesítés nincs. A levelet vagy küldeményt a postafiókra kell irányítani, a címzett ott veszi fel.) A főutca egyik végén az impozáns katedrális áll, a másik viszont már Dél-Afrika. Ezen a néhány kilométeres szakaszon található a minisztériumok nagy része — a királyi palota és a parlament éppen „mellékutcában” van —, több supermarket, a központi bank és a város egyetlen francia vendéglője is. Angol hagyományoknak megfelelően baloldali a közlekedés. Bár viszonylag nagy a forgalom, parkirozóhelyet mégis igen könnyű találni. Az áruházak többségében dél-afrikai terméket forgalmaznak, a helyi ipar ugyanis még meglehetősen fejletlen. A külföldön is ismert, helyi gyártású áruk között megtalálható a basotho motívumokkal díszített faliszőnyeg, a fazekasáru, a hagyományos, sátor alakú kalap. Néhány éve még bányásztak gyémántot is itt, aztán a dél-afrikai De Beers cég a kitermelést gazdaságtalannak ítélte. A királyság fontos iparcikke még a gyapjú és a mohair. Késztermékké váló feldolgozásukra egyelőre nincs mód.

Talán a jövőben, a kormány ugyanis igen kedvező feltételekkel kívánja a külföldi tőkét az országba vonzani. Hat évre jár az adómentesség, s vannak, akik a gyártelepet is készen kapják. Az exportőrök előtt nyitottak az EGK piaci, melyek vámmentesen elérhetők. Már mutatkoznak az eredmények is. Nemrég elektronikai üzemet avattak, korábban antibiotikumokat előállító gyár létesült a fővárostól 80 kilométerre. Nagy szükség van a munkahelyekre. Ma még ugyanis a férfiak fele útra kel, a határon túlra. Ők már csak a szomszéd bányáiban találnak pénzkereseti lehetőséget. Hazautalásaikból származik a lesothoi nemzeti termék fele...

Afrikai utazásunk második helyszíne a Dél-afrikai Köztársaság északi szomszédja, Botswana. Az ország története rendkívül sok párhuzamosságot mutat Lesothóval. Kezdetben az angolok közömbösek voltak a gyarmati időszakban Belső-afrikaként ismertté vált terület iránt, figyelmüket csak a németek nyugat-afrikai előretörése keltette fel. A brit birodalom ekkor attól tartott, hogy a Német Nyugat-Afrikából kiinduló offenzíva elvághatja őket a Szezi-csatornától és közvetlen kapcsolatot teremthet az angolbarátsággal cseppet sem vádolható kis búr köztársaságokkal. A nyolc Botswana törzs által lakott terület így akaratlanul is ütközőállammá vált, s az angolok 1885-ben protektorátussá nyilvánították. Az volt azonban az elképzelésük, hogy jelenlétük csak átmeneti lesz, előbb-

BOTSWANA TÉRKÉPE ÉS AZ ÁLLAM JELKEPE, AZ OROSZLAN

— Akaratlanul is ütközőállammá vált

utóbb az irányítást átadják Dél-Afrikának. Nem így történt. A szomszédban 1948-ban végbement búr hatalomátvételt, a Nemzeti Párt uralomra jutása az egyesülést lehetetlenné tette: Botswanában az apartheid rendszerét nem csupán a feketék, de a mintegy 3000 fehér lakos is elutasította.

Az opozícióban persze aligha kellett elvi meggyőződést keresni, hisz a fehér kisebbség legnagyobb részben maga is búr származású volt. Ők azonban joggal féltek attól, hogy a bekebelezés révén megszűnik az iparban és kereskedelemben domináns szerepük, kiszorítják őket a határon túlról jöttek. Az angolok tehát választásokat tartottak 1961-ben, bár a szabályok aligha feleltek meg egy modern parlamenti demokráciának. Akkoriban 3200 szavazásra jogosult fehér állampolgárt tartottak nyilván és ők éppúgy 10 képviselőt választhattak, mint 317 000 fekete társuk. A nemzetgyűlést rajtuk kívül még két-két, az etnikai csoportok által jelölt személyiség, valamint 10 gyarmati tisztviselő alkotta.

A függetlenné vált Botswanának éppúgy megvolt a nagy politikai egyenisége, mint ahogy Lesothóra rányomta bélyegét Leabua Jonathan. A bamangwato törzs főnöki pozíciójának várományosa, Seretse Kama már 1948-ban a figyelem középpontjába került,

hisz az Angliában nevelkedett fiatalember fehér nőt vet feleségül. Kama 1962-ben megalakította a Belső-afrikai Demokratai Pártot, mérsékelt programmal. Sikerét egyik oldalról taktikai érzéknek és jó tárgyalókészségének köszönhette. Rövid időn belül a parlament tizenkét tagjából már tizen támogatták. Ekkorra már a fehérek is mellé álltak és az angolok számára is elfogadhatóvá vált. Alternatíváját ugyanis olyan radikális fekete párt jelentette, melynek vezetésében szerepet kaptak az Afrikai Nemzeti Kongresszus ismert aktivistái is. (Ez a jelenség megint nem egyedül itt fordul elő. Gyakran megfigyelhető volt, hogy a Dél-Afrikából kiutasított vagy menekülésre kényszerített ANC-tagok a maguk jelentős politikai rutinjának bázisán rövidesen politikai szerephez jutottak valamelyik környező államban.) A demokraták tehát a gyarmati kormányzat hallgatóságos támogatásával megnyerték az 1965-ös választásokat, Seretse Kama a királynőtől lovagi címet kapott és ő lett a független Botswana első elnöke 1966 szeptemberében.

Sir Seretse az 1980-ban bekövetkezett haláláig következetesen el nem kötelezett országnak vezette államát. Belpolitikájában igyekezett megtörni vagy legalábbis csökkenteni a törzsfőnökök uralmát, támogatta a helyi nyers-

Sátorkalap

Parlament
a mellékutcában

anyagkincsek feltárását. Nem volt könnyű dolga sem neki, sem pedig kiválasztott utódjának, Masire-nek. A Dél-afrikai Köztársaságtól való függőség természetitörténelmi adottság: az egymillió lakosból mintegy 50 000 a határon túli bányákban keresi kenyerét. Botswana nyersanyagkincseit (gyémántot, rezet és nikkelt már jelenleg is bányásznak, urániumra, azbesztre és mangánra jók a kilátások) dél-afrikai cégek aknázzák ki. A Magyarországnál hatszor nagyobb államban néha a törzsi ellentétek is felszínre jöttek. A kapcsolatok „a nagy szomszédal” pedig általában feszültek voltak. Botswana Lesothóhoz hasonlóan éppúgy kénytelen volt elviselni az ismétlődő kommandóakciókat az ANC vélt és létező bázisai ellen. Talán ez is az oka, hogy a turisták egyelőre még nem keresik fel nagyobb számban Gaborone fővárost és környékét annak ellenére, hogy a Kalahári-sivatag egyedül álló állatvilággal, vadászati lehetőségekkel kínálkozik. Különleges természeti jelenség az Okavango folyó is, mely az angolai fennsíkról eredve 145 kilométerrel a határ után egyszerűen „elenyészik” a sivatagban. Először egy 16 000 négyzetkilométeres mocsárvilágot hoz létre, majd — ha víze elegendő — a Ngami néven ismert időszakos tóba torkollik.

(Folytatjuk.)

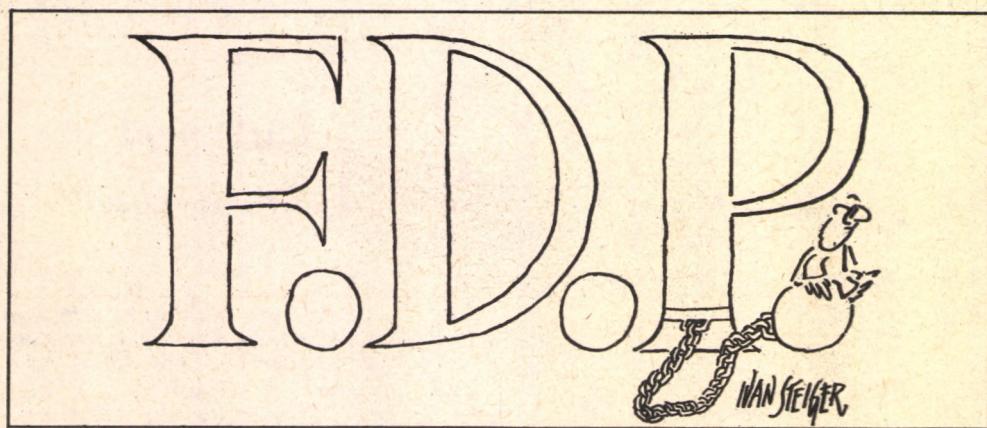
GARA SZABOLCS

HÍRHALOM

Sziciliában sikerült keresztetni egy szürke szamarat egy zebrával. A különös frigyből származó állat füle, lába a zebrára emlékeztet, teste viszont a szamár. A neve: aprilino! (Talán csak nem áprilisi tráfa?) (Die Presse) ■ Az NSZK-ban árusított 305 féle ásványvíz közül 101-ben fálalt kolibaktériumokat Franz Daschner freiburgi professzor. Egészséges felnőttek ezt elviselik, nem így azonban a csecsemők, az idős emberek vagy a betegek! (Stern) ■ Ár víz helyett árbor öntötte el a svájci Valais-ban Conthey falut, mert egy földcsuszamlás következtében az ottani borgazdaság pincéiben öszszetörték hatalmas hordók. Tízezer hektó bor ment veszendőbe. Szerencsére az árbor nem követelt emberáldozatot. (AFP) ■ Kijev egy kórházában hipnózissal készítették elő műtetre egy asszonyt, aki allergiás volt mindennemű altatásra. Anatolij Kaspirovskij tévén keresztül hipnotizálta az asszonyt. A műtét sikerült. (Trud) ■ Kínában a halotthamvasztást tartják a hatóságok a legtakarékosabb módszernek az elhunytak eltemetésénél. A földbe temetkezéssel mezőgazdasági művelésre alkalmas területet vennének igénybe, az pedig szükséges a milliárdos számú élők ellátásához. Az elmúlt évben a hatmillió halott 27 százaléka került a krematóriumokba, a városokban a halotthamvasztás aránya 50—60 százalék. (Le Soir) ■ Egy hároméves kisfiú az angliai Bath városá-

ban hasztalan próbálta a szomszédok figyelmét felhívni arra, hogy beteg édesanyja halálán van. A gyermek papírdarabkákat és játékokat dugdosott ki a bezárt ajtón levő levélsekrény nyílásán át, de hiába. A szomszédok a rendőrséget csak három nap múltán hívták ki, amikor a tejesüvegek érintetlen álltak az ajtó előtt. Az asszony akkor már rég halott volt. Agyhártügyulladás végzett vele. (Reuter) ■ A Ford Motor Company vezetői 1987-ben 62 százalékkal többet kerestek, mint az előző évben! A cég második embere, Harold „Red” Poling 10 987 000 dollárt kapott fizetésben és prémiumként, egyébként háromszor annyit, mint a Ford elnöke, Donald Petersen. (DPA/VWD) ■ A Guinness-botrányban hullanak a fejek... A Distillers Limited skót whiskygyár megvásárlásakor anynyi tőzsdéi szabálytalanság történt, hogy a részvénytársasági törvény megsértése, hamis könyvelés és más bűncselekmények gyanújával bíróság elé állították Patrick Michael Rex Spenset, Blairsanquhar harmadik báróját, és csak óvadék letételével maradhatott szabad lábon. Rajta kívül még öt vádlott van az ügyben. Spens egyébként örökölhette a törvények iránti tiszteletlenségét: apja, Blairsanquhar második bárója 1974-ben két és fél évi fogságot kapott, mert a brit szőnyeggyártók szövetségét 151 000 fonttal meg-
rövidítette. (Daily Mirror)

PÁRTCSENDELLET AZ NSZK-BAN

Kép szöveg nélkül

(Frankfurter Allgemeine Zeitung)

Velupillai Prabakaran, a Tigrisek vezére

cambió

Velupillai Prabakaran az az ember, akiről egyre többet ír a világsajtó. A Tamil Elam Felszabadító Tigrisei nevezetű szélsőséges szervezet vezetője; nemrég elutasította Sri Lankán a fegyverszüneti egyezmény aláírását is. A két nép: a tamilok és a szingalézek között sok éve folyó véres harcok egyik ismert alakja Prabakaran. A buddhista szingalézek vannak többségben a szigetországban; a tamilok hindu vallást követnek, de nem csak ez az ellentét oka. Prabakaran véleménye szerint e két nemzet nem képes egy államban együtt élni, ezért harcolnak a tamilok saját államuk, az Elam megalapításáért. Tervei szerint „Elam” a sziget északkeleti részén terülne el, fővárosának Dzsaffnát jelölte ki.

Prabakaran első terrorista akcióját 1975-ben 21 évesen követte el. Két ba-

rátjával eltette láb alól Dzsaffna polgármesterét. Pár évvel később a Tamil Tigrisek szervezetének tagja lett és ott hamarosan övé lett a vezető szerep. Jól szervezett, fegyelmezett kis sereget képezett belőlük, amely kezdetben a rendőrszobák ellen kezdeményezett akciókat, szabotázsselekményeket végzett, végül képes lett szembeszállni a Sri Lanka-i hadsereggel is. Az indiai hadsereg válogatott alakulataival szemben azonban alulmaradtak a „tigrisek” és Dzsaffna hosszú ostrom után elesett. Am Prabakaran nem esett fogságba és nincs szándékában feladni a harcot. Legújabb terve az, hogy már nem nyílt csatákban fog szembeszállni ellenfeleivel, hanem apró, gyorsan mozgó csapatok vívják majd partizánháborújukat a szigeten. „Nem lesz itt béke, míg el nem nyerjük a tamil függetlenséget”, hangoztatja Prabakaran.

Új turisták: a lovagok

MONATO

A máltai kormány az 1988-as évet a „Máltai Lovagrend Évének” nyilvánította. A Lovagrendnek körülbelül 12 ezer tagja van szerte a világban, ám az idegenforgalmi hatóságok nem számítanak ennyi vendégre. A hírek sze-

rint 1200 személyt hívnak meg Máltára és azoknak gazdag programot biztosítanak. A Lovagrend is támogatja az ötletet. A meghívott lovagok és családtagjaik részt vehetnek majd lovagi ceremóniákon, a La Valetta-i Szent János-katedrálisban külön nekik tartott misén (a katedrális akkor építették, amikor a szigetet a Lo-

vagrend uralta). A máltai kormány olyannyira igyekszik megnyerni a lovagokat, hogy felajánlott nekik egy palotát is, amely valaha szintén a Lovagrend tulajdonát képezte.

Minden jel szerint a máltai idegenforgalmi hatóságok növelni szeretnék bevételeiket és ezért a sziget történelmének minden régi korszakát felhasználják.

A KÜLÖNLEGES TERMÉSZETES

**Egy olyan irodában, amely azért alakult,
hogy a speciális elvárásoknak is megfeleljen.
Műértékek, magánvállalkozások biztosítása.
Különleges baleset-és életbiztosítások.
Személyre szóló biztosítások. Egyedileg.
Igénye szerint.**

**KORONA BIZTOSÍTÁSI IRODA
az ÁLLAMI BIZTOSÍTÓ
különleges biztosítások Irodája**

**BUDAPEST V. ker., Balassi Bálint u. 19.
Telefon: 317-143**

AZ IGÉNYESSÉG BIZTOSÍTVÁ

Míg afrikai utazásunk előző színhelye, Botswana mindig korrekt kapcsolatot tartott fenn a szocialista államokkal (a nyolcvanas évek elején egy búr lap az országot „a mi kis Kubánk”-ként jellemezte), addig a Dél-afrikai Köztársaság területébe beekelődött Sváziföldre éppen a jobboldali magatartás a jellemző, s nem is tart fenn diplomáciai kapcsolatokat a szocialista országokkal. Történelmének meghatározó egyénisége, II. Sobhuza király egyértelműen a szabad vállalkozás híve volt, jó kapcsolatokra törekedett a Dél-afrikai Köztársasággal és üldözte a területére menekülő ANC-aktivistákat.

Sváziföld Afrikának a Szaharától délre fekvő részén az egyik legmagasabb életszínvonalal rendelkező állam. Területe alig több, mint hazánk egyhatoda (17 000 négyzetkilométer), lakossága kevéssel haladja meg a 600 000 főt. Mint ahogy ez gyakran megfigyelhető a kontinens más országainál, a svázik mai politikai helyzetét is nagyban meghatározza történelmük. Egyértelmű például a királyság „Trianonjának”, az 1881-ben kötött angol-transvaali szerződésnek a hatása, melynek értelmében a gyarmatosítók az ország területének felét átadták a fehér telepeseknek. Ettől kezdődően Sváziföld vezetőinek kimondott törekvése lett az elszakított területek visszaszerzése. Mindez részben már magyarázatot is ad a királyság hagyományos barátságára Dél-Afrikával. Nyilvánvaló ugyanis, hogy a vitás vidék visszaszerzésére csakis békés úton, Pretoria jóindulatával nyíhat csak lehetőség. A nyolcvanas évek elején úgy tűnt, hogy a kölcsönös érdekek alapján a százados nemzeti sérelem orvoslása küszöbön áll. A Botha-kormány ugyanis kinyilvánította készségét arra, hogy átadja a jórészt svázik lakta KaNgwane „bantuszánt” és a Kwazulu „önálló állam” Ingwama körzetét. A tranzakció több előnnyel járt volna a Dél-afrikai Köztársaság számára. Először is háromnegyed millió dél-afrikai svázit fosztott volna meg azonnal állampolgársági jogaitól, formálisan is „külföldivé” téve őket. A lépés további előnye lett volna KaNgwane pacifikálása — a „függetlennek” nyilvánított állam ugyanis nem volt hajlandó elfogadni a Pretoria által ajánlott formában önállóságát. Nem volt persze az sem mellékes, hogy a készség elvi deklarálása után a svázai hatóságok újabb ANC-ellenes kampányba kezdtek és több száz gyanús egyént távolítottak el a királyságból.

A nyolcvanas évek közepére azonban úgy tűnt, hogy Pretoria feladta a területrendezés tervét. Kezdetben az ügyet egy külibizottságra bízták, majd annak működését is csendben megszüntették. A hirtelen változás okait csak találgatni lehet. Igen valószínű azonban, hogy Botha miniszterelnököt bosszantotta, hogy a Sobhuza király halála utáni hatalmi harcok során jól ismert dél-afrikai szimpatizánsokat távolítottak el a kabinetből. A 61 esztendeig az ország élén álló uralkodó hatvan, ma is élő fiúgyermekét hagyott hátra, a rivalizáló hercegek tehát eleve megteremtették a kis palotaforradalmak előfeltételét. További alapot nyújtott a meglehetősen bonyolult svázai hatalmi struktúra. Sobhuza idején az egyértelmű döntési centrum a királyság intézménye volt. Halála után ezt a szerepet a régensnek kikiáltott anyakirálynő követte. Jelentős

befolyással bírt azonban a kormány és a hagyományos törzsi vezetőket tömörítő likvokvo-tanács is. A villongások egyik pontján pedig hallatta hangját az öregek fóruma. Ez a testület a múlt századi legendás király, Mswati férfi leszármazottait fogja össze. 1983 augusztusában egy időre a tényleges hatalom az úgynevezett „felhatalmazott személyre” szállt. Ez a poszt örökletes, a hagyományok szerint súlya még a királynál is nagyobb, tényleges befolyásra azonban elsősorban csak a régenség időszakában tehet szert.

Figyelmet érdemel, hogy afrikai normákkal mérve a hatalmi har-

Afrikai utazás

Hatvan királyfi harca

A régens és a likvokvo

Sváziföld Trianonja

III. MSWATI, SVÁZIFÖLD KIRÁLYA KATONAI DISZKISÉRETBEN

Kevés tekintettel volt a jogrendszer stabilitására

cok meglepően békésen folytak, a rivalizáló csoportok nem végezték ki egymást, hanem a kölcsönös semlegesítésre a szabályos bírósági tárgyalásokat használták fel. Gyakran előfordult, hogy az egyik herceg árulási perét már nem sikerült ítélettel befejezni, hisz hívei megerősöve kiszabadították, hogy aztán már ő vádolhassa meg hűtlenséggel vetélytársait. (Az igazsághoz persze az is hozzátartozik, hogy az érintettek kevés tekintettel voltak a jogrendszer stabilitására. Ha a bíróság véletlenül

a hatalmat birtoklók ellen döntött, úgy azonnal újabb törvényt hoztak, mely az ügyben megszüntette a bíróság illetékességét.)

Mindenki számára megnyugvást jelentett, amikor a hosszú interregnum után 1986. április 25-én, angliai tanulmányait sikeresen befejezve a tizennyolc esztendő III. Mswati trónra lépett. Az új király egyik első lépése — okulva a megelőző évek tapasztalataiból — a likvokvo hatalmának korlátozása volt. Elvileg tehát semmi akadálya nem volt a nyolcvanas

évek második felében a gyors gazdasági fejlődésnek. Ellentétben a szomszédos országokkal, itt a vízellátás bőséges, jelenleg is nagy mennyiségben exportálnak cukrot, pamutot, természetesen déligyümölcsöket, kukoricát, dohányt. Valamikor jelentős vasércexporttal is dicsekedhetett a királyság. S noha a Japánba irányuló kivitel időközben megszűnt, északnyugaton azbesztot hoznak felszínre, és bányásznak szénre is.

Bár az elvesztett területek visszaszerzése a Dél-afrikai Köztársaságtól még nem sikerült, a királyság a másik „földkérdésben” több eredményt ért el. Arról van szó, hogy az ország területének földkincse a múlt század végén idegen tulajdonná vált, annak következtében, hogy Mbandzeni király a bevándorlóknak felelőtlenül koncessziókat adott bányászatra és az állattenyésztésre. Az 1921-ben trónra lépett Sobhuza számára a földkérdés meghatározóvá vált. Először angol bíróságnál keresett orvoslást a sérelemre — sikertelenül. Ezután került sor egy nemzeti földalap felállítására, melyhez minden svázit évente köteles volt hozzájárulni. Ez a pénz tette aztán lehetővé békés úton az elidegenített birtokok visszaváltását. A nyolcvanas évek elejére már az ország földterületének kétharmada volt „nemzeti” tulajdonban.

(Folytatjuk.)

GARA SZABOLCS

HÍRHALOM

A Dráva menti Spittal kórházába szállítottak be egy 18 éves labdarúgót, aki Mühlendorf csapatának mérkőzése után az öltözőben összeesett. Az ifjú Andreas Zenzmaier alighanem a rendkívüli megerőltetés áldozata lett. A kórházban kevéssel később meghalt. (Die Presse)

■ New York 8 377 000 lakosa számára csak 1534 nyilvános illemhelyet tartanak fenn. Azok állapota egyre riasztóbb. A szállodák, éttermek vagy akár könyvtárak mellékhelyiségei viszont egyre csinosodnak. A Waldord Astoriában kandalló is van a hölgyek számára fenntartott WC-ben, a Maxim's kézzel festett csempékkel burkoltatta a toalettjeit sok-sok ezer dollárért. (Nem York Times)

■ A Massachusetts állambeli Peabodyban a Webster-gyár olyan szemeteszsákokat állított elő, amely a napfény hatására elbomlik. Fehér por marad csak a helyén. Így a szemét a lerakóhelyen hamarabb korhad el. Üzleti titok, hogy milyen vegyi anyag teszi lehetővé a zsák „eltűnését”. (Newsweek)

■ II. Margit dán királynő rajzoló képességeit úgy kamatoztatja, hogy alkalmilag bélyegeket rajzol a dán postának és művészi álnéven rajzokat készít könyvek illusztrálására. Úgy nyilatkozott, hogy a felmenő ági rokonai között Viktória angol királynőtől örökölte ezt a hajlamát. (Jours de France)

■ Oroszlánvadászat Texasban — nagy üzlet ez bizonyos Larry Wilburn számára, aki katalógussal verbuvál vadászúgyfeleket, hogy 2500—3500 dollár ellenében azok puszkavégre kaphassanak egy 200

hektáros területen szabadon engedett vadakat. Az állatvédők és környezetvédők erélyesen tiltakoznak, mondván, hogy szabályos állatkínzás ez: kiöregedett, gyáva oroszlánokat kövekkel kell menekülésre kényszeríteni, hogy aztán lepuffantsák a szerencsétlen állatokat. (DPA)

■ Az oldenburgi bíróság nem mindennapi ügyben ítélezett, amikor egy doktori cím vételárának a felét visszafizetni rendelte. Az „Oecumenia Ecclesia in Germania” elnevezésű intézet, amelynek ugyan semmi joga nem volt doktori címek osztogatására, jó pénzért — 16 000 márkáért — „a politikai tudományok doktora” címet adományozta a „vásárlóinak”. Egyikük, akinek a személyi okmányjaiban azonban a hatóságok a doktori címet nem engedték alkalmazni, perelni mert az intézetet. A bíróság mind az „eladó”, mind a „vevő” vétékességét megállapította, ezért fele-fele arányban osztotta meg a vételarat. (Die Welt)

■ XII. Pius pápa prófétai tehetséggel lehetett megáldva, állítja Boyer de Belfefer a Trédianiel kiadónál megjelent könyvében. Szerinte a harminc évig titokban tartandó profécia egyik így szól: „Az 1980-as években éri el csúcspontját az erkölcsi szabadosság, amikor is új, szörnyű nemibetegségek jelentkeznek.” (Figaro)

■ A „Discovery”-nek, a NASA űrkompjának augusztus 4-re tervezett rajtját ismét elhalasztották, mer az új hajóműveknél problémák jelentkeztek. (AP)

Nem az utolsó kivégzés

The Economist

Willie Jasper Dardent március 15-én végezték ki Floridában. Majdnem a rekordot tartotta abban, hogy mint halálraítelt még 14 évet töltött börtönben. A Legfelsőbb Bíróság visszautasította hetedik fellebbviteli kérelmét is. Bob Martinez, Florida kormányzója, ezután elrendelte, hogy hét nap múlva hajtsák végre a kivégzést. Darden ügyvédei eredménytelenül érveltek azzal, ez túl rövid idő ahhoz, hogy tanúikat előálítsák, akik bizonyítanák, hogy a férfit a bűnelkövetés időpontjában a bűncselekmény színhelyétől távol látták. Az ügyvédeknek az adatok összegyűjtésére rendszerint 30 nap időt adnak.

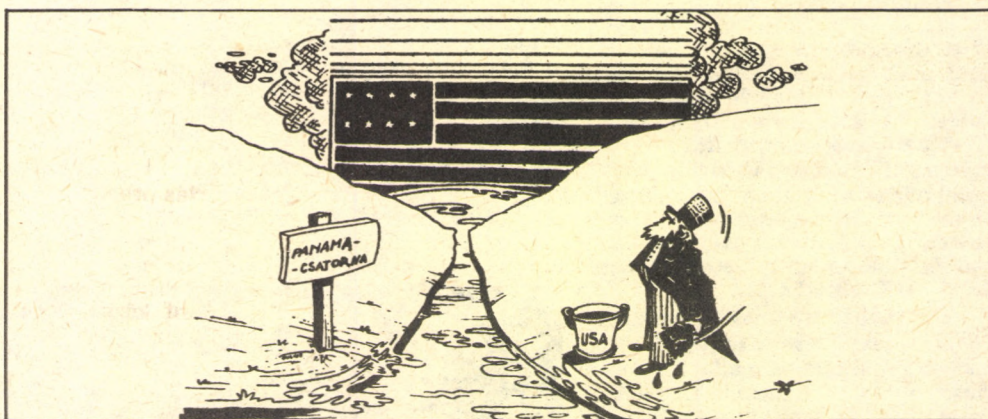
Floridában, Texasban és több más déli államban már sok kivégzést hajtottak végre, de az utolsó 22 hónap alatt csak egyet. Florida új szövetet létesített 30 ügyvéd és 6 nyomozó részvételével, azzal a céllal, hogy segítsék a halálraíteltöket ügyeik intézésében. A bíróságoknak

kell gondoskodniuk ügyvédekéről (nem szükségszerűen a legjobbakról) valamely komoly bűnügy korai szakaszaiban, de csak rosszul fizetett, hősies önkéntesek tartanak ki végig.

Floridában jelenleg még további 287 halálraítelt van. A jövő mutatja meg, hogy mennyire segíti majd őket az új szervezet. Számolnak azonban azzal, hogy Darden halála csak sok kivégzés közül az első volt. Országosan majdnem 2000 férfi, nő és fiatal van, aki 18. életévének elérése előtt gyilkolt, s most kivégzés fenyegeti. Sokan analfabéták vagy szellemileg elmaradottak, a legtöbben feketék. Harmadik államban van halálbüntetés, s statisztikai adatok szerint 1900 óta 23 ártatlan embert ítéltek halálra és végeztek ki.

Az egyik 1986-os Gallup közvélemény-kutatás szerint a megkérdezettek 70 százaléka egyetértett a halálbüntetéssel, noha a többség elismerte, hogy ez valószínűleg nem riasztja vissza a gyilkosokat.

VIHARFELHŐK PANAMA FELETT

Kép szöveg nélkül

(Új Szó)

A sport és a női daganatos betegségek

DER SPIEGEL

Úgy látszik, a fiatalokri sporttréning a nőknél elejét veszi a daganatos betegségeknek: nők, akik diákéveikben rendszeresen sportoltak, sokkal ritkábban betegednek meg később mellrákban és a nemi szervek más

tumorjaiban, ezt mutatta ki a Harvard School of Public Health vizsgálódása. A tanulmány, amelyben több mint 500 akadémista vett részt, az aktívan nem sportoló nőknél a rosszindulatú genitális tumorok, 2,5-szeres arányát mutatta ki; a mellrákban való megbetegedés valószínűsége is kétszer olyan nagy volt,

mint az aktívan sportoló nőknél.

A New York-i Rockefeller Egyetem tudósai a jelenség magyarázatát a sportolók testének csekélyebb zsírszintjében látják: karcsú nők kevesebb ösztrogént termelnek, ami pedig az úgynevezett hidroxiosztradiák formájában nyilván elősegítheti a mellrák kialakulását.

Alakítsa át C-64-es rendszerét

IBM kompatibilis
PC-AT 640 Kb RAM
20 Mb Winchester
1,2 Mb Floppy
színes monitor

- 1 évi garanciával, helyszíni üzembe helyezéssel, 48 órán belül szállítjuk.
- C-64-es konfigurációját beszámítjuk.

Biztos működését 13 helyen levő országos szervizhálózatunk támogatja.

Fotoelektronik-Novotrade-Alfa Gt.

Telex: 22-7621
Vevőszolgálat:
Budapest VII., Dohány u. 16.
Telefon: 428-936
Központ: 174-144

Számítástechnikai berendezések bő választékával állunk rendelkezésükre.

A Vasért Vállalat

közgazdasági és információs osztálya érdemi közgazdasági feladatok ellátására

közgazdászokat keres

Pályakezdők is lehetnek.

Fizetés: az alaphér megegyezés szerint + 25% prémium.

Érdeklődni lehet Földes András főosztályvezetőnél, telefon: 141-840, 118-as mellék, cím: Budapest VIII., Úllői út 32.

IBM PC AT / XT kompatibilis személyi számítógépek szállítása

rövid határidővel

XT-terminál 140 000 Ft

PC-XT 190 000 Ft-tól

PC-AT 290 000 Ft-tól

INTERCOOP

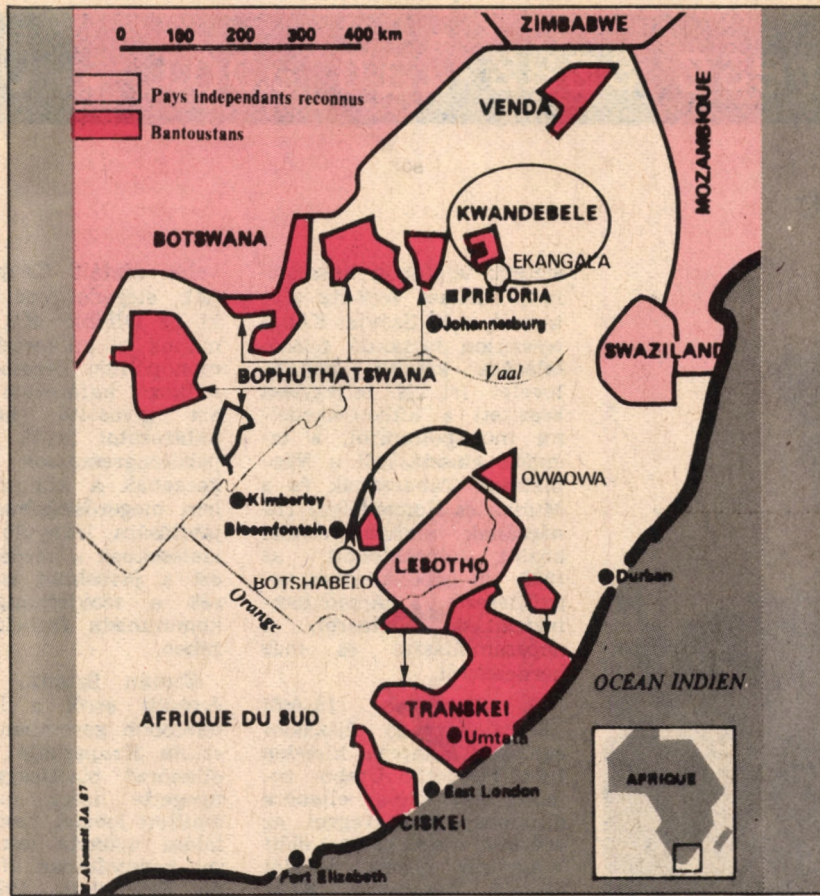
Telefon: 651-114

Az utazó bizony alaposan meglepődik. Úgy tudta, hogy a Dél-afrikai Köztársaságba szülő beutazó vízumával az ország területén belül szabadon mozoghat és most mégis külön vízumot követelnek tőle. Hiába, Transkei határára érkezett. Amit korábban arról hallott, hogy ezeket a bantuszánokat csak a látogatást kedvéért tartják fenn, mindjárt megkérdőjeleződni látszik. Itt ugyanis minden kelléke megvan az önálló országnak: van külön határa, határőrsége és a parancsnok komolyan arra figyelmezteti, hogy a beutazási engedélyt korábban meg kellett volna szereznie. Enélkül ugyanis nincs belépés. A vándor arról lemondana még, hogy lássa Umtatát, a fővárost, azt viszont sajnálja, hogy a megfelelő okmányok hiányában nem szelheti át a bantuszánt, és így hatalmas kerülőt kell tennie a köztársaság déli része felé. Mindenestre legközelebb érdeklődik majd, hogy ha útja véletlenül más „bantu őshazák” felé vezet, mi a módja a bejutásnak. Meg fogja tudni, hogy más „államcskák” korántsem kezelik ennyire szigorúan önálló létük külsőségeit. Vendába, Ciskeibe és Bophuthatswanába minden további nélkül be lehet hajtani. Hiába: ahány ház, annyi szokás.

A bantuszánokkal a világ közvéleménye akkor kezdett ismerkedni, amikor a hetvenes években négy ilyen „ország” függetlenné vált. A lépést sokan hajlamosak voltak pusztán gyakorlati jellegűnek felfogni. Az őslakók külön területeinek gondolata az apartheid ideológiájának részét képezi s az ötlet megvalósításra való törekvésnek is több mint hét évtizedes a történelme. Különös módon az ideológia a felszínen nem jogfosztó, hanem éppen ellenkezőleg, jogvédő jelmezben jelenik meg. A kulcsszó annyit jelent: különállás. Lényege szerint minden faj, minden etnikai csoport saját elrendeltetett sorssal bír és sajátos kultúrájával járul hozzá a világcivilizáció előmeneteléhez. Következésképpen az etnikumokat el kell egymástól választani és lehetőséget kell nekik adni arra, hogy a saját sorsukat másoktól zavartalanul intézhessék. A fajok közötti kapcsolat csak rontja az etnikum „tisztaságát”, ennélfogva a minimumra kell szorítani. Az apartheid „filozófusai” a gyakorlati alkalmazás szempontjából nem álltak meg a világ fehérre és feketeire történő bontásánál, hanem úgy vélték, hogy a fekete csoporton belül is tovább kell differenciálni és az önálló fejlődés lehetőségét az egyes törzseknek is megadni. Ami pedig a fehéreket illetet, itt a külön fejlődést a bűroknak éppúgy biztosítani kell, mint az angoloknak, portugáloknak, és a többi nemzetből érkezőknek.

A megvalósítás útján tett első komoly lépés az 1913-as földtörvény volt. Ez az ország területének 13 százalékát (elsősorban a rosszabb minőségű, akkoriban nem hasznosítható részeket) állami tartaléknak nyilvánította, abból a célból, hogy ott az őslakók élhessenek. Az ezeken kívül eső területeken fekete ember földet nem vehetett, az addig szerzett jogok elvesztek. Azok a parasztok tehát, akik korábban békésen élhettek a fehérek tulajdonában levő birtokokon részesbirtokként, ki lettek lakoltatva. A törvény rendelkezéseit az 1936-os újabb jogszabály lényegében szó szerint átvette. Ekkor azonban még nem történt kísérlet arra, hogy a fehér területek peremén fekvő „árnyék-

FRANCIA TERKÉP AZ ÁLLAMOCSKAKRÓL
Meghirdette a külön fejlődés jelszavát

városokban” lakó fekete bérmunkásokat is kiköltöztették „házjukba”. A második világháborút követően azonban megkezdődött a bantuszánok kiépítése, fokozatos önkormányzatuk, majd „függetlenségük” megteremtése. Egy 1953-as törvény a feketék oktatási ügyeit elvette a nevelésügyi minisztériumtól és az őslakók ügyeivel foglalkozó kormány szerv illetékességébe utalta.

Az ötvenes évek második felére nyilvánvalóvá vált, hogy a köztársaság a faji elkülönülés addig gyakorolt formáit tartósan nem őrizheti meg. Afrika több gyarmata már függetlenné vált, mások pedig úton voltak önállóságuk elnyerése felé. Az új helyzethez a fehér vezetésnek is alkalmazkodni kellett, ezért 1959-ben Vervoerd elnök meghirdette a „külön fejlődés” jelszavát. Beszédében utalt arra, hogy honfitársainak — függetlenül attól, hogy szeretik-e ezt a gondolatot vagy sem — hozzá kell szokniuk ahhoz, hogy a bantuszánok hamarosan talán teljesen függetlenné is válhatnak. A fehér kisebbség szempontjából az elképzelés előnyei nyilvánvalóvá váltak. Ha ugyanis sikerül a fekete többség nagy részét az újonnan alakuló „független államok-

ban” elhelyezni, akkor velük szemben a köztársasági hatóságok már nem bírszínük alapján, hanem külföldi státusukat figyelembe véve járhatnak el. Arról persze szó sem volt, hogy valamilyen feketének ténylegesen át kell költöznie valamelyik bantuszánba. Az „őshazák” ipari bázis, bányászat nélkül képtelenek lettek volna számukra megélhetést nyújtani, nem beszélve arról, hogy a fehérek tulajdonában levő vállalatok is leálltak volna munkaerő híján. A koncepció így azzal számolt, hogy a feketék továbbra is vállalhatják munkát a fehérek minősített vidékeken, azonban helyzetük jogilag hasonló lesz a külföldi vendégmunkásokéhoz. Családjukat nem hozhatják, jogokkal nem rendelkeznek.

Vervoerd kormánya 1960-ban mindenestre megkezdte a külön fejlődés gondolatának megvalósítását. A városokban és fehér vidékeken lakó feketék egy részét „feleslegesnek” minősítették és arra kényszerítették őket, hogy költözzenek át a törzsi hovatartozásuk szerint „illetékes” bantuszánba. 1984 májusában a kormány úgy nyilatkozott, hogy az akció keretében összesen 2 millió embert költöztettek át ilyen módon.

A bajorok isszák a legtöbb sört az NSZK-ban: évente kerek 200 litert. Ezzel magasban a nyugatnémet átlag fölött vannak, az országos statisztikai adat ugyanis „csak” évi 146 liter. Ennek ellenére is valamelyest visszaesett Bajorországban a serfőzés: a 780 gyár összesen 25 millió hektót termelt. (Süddeutsche Zeitung) ■ A portugál gyarmati háborúja Angolában. Bissau-Guineában és Mozambikban 1961 és 1974 között összesen 8290 portugál katona életét követelte. 26 223 volt a sebesültek száma. Amikor véget ért a portugál gyarmatosítás, 216 195 katonát vezényelt haza a kormány. Most hozták nyilvánosságra ezeket a hivatalos statisztikai adatokat Lisszabonban. (AFP) ■ Tízmillió svájci frank lehet a maximális büntetésük azoknak a bankoknak, amelyek segítséget nyújtanak adócsalás vagy más büntetendő cselekmény nyomán ke-

letkezett vagyonok mentéséhez. 100 000 svájci frank fölötti betétnél már igazolni kell a pénz legális voltát, az ügyfélnek különböző nyilatkozatokat kell aláírnia. A bankitok feloldását a nemzetközi nyomás indokolja, főleg Amerikából érték bírálatok Svájcot. A kábítószercsempészet, a fegyverkereskedelem és a terrorizmus elleni harcban előnyös, ha nincs többé mód a törvénytelen profit biztonságos elhelyezésére. (Die Welt) ■ Pauline Shaw asszony Manchesterben különleges sajátossággal rendelkezik: akora statikus elektromossággal töltött a teste, hogy nem nyúlhat semmilyen háztartási készülékhez, anélkül, hogy az fel ne robbanjon, el ne égjen, ki ne csapja a biztosítékot... Eddigi veszteséglistán 10 mosógép, 18 kenyérpírtó, 25 vasaló szerepel. Egyszer az akváriumban megfőttek a halak a termosztát beállításakor. (Sun)

Őshaza?

Bajban a bantuszánok

Nemzetközi források viszont legalább 3,5 millióról beszélnek. Az mindenképpen biztos, hogy e lépés sok családot lényegében menekülttábori körülmények közé juttatott, elszakítva őket ismerőseiktől, barátaiktól, megszokott környezetüktől. Az „őshazák” közül elsőnek Transkei kapott önkormányzatot, még 1963-ban.

Napjainkban 10 bantuszán létezik, közülük négy függetlenné nyilvánítva, a másik hat önkormányzattal bír. A Köztársaság természetesen támogatja a „független” bantuszánokat, hisz azok a segítsége nélkül életképtelenek lennének. Az „önálló államok” költségvetésének alighanem többségét Pretoria állja, hozzájárulása az 1985–86-os pénzügyi évben négyük esetében összesen 1,8 milliárd randot tett ki.

Napjainkra Dél-Afrikában olyan sajátos helyzet alakult ki, hogy az országban névleg 11 pénzügyminiszter van: 10 a bantuszánokat, egy pedig a fehér többségű — és a terület döntő hányadát elfoglaló — „maradékot” képviseli. A köztársaság gazdaságpolitikáját meghatározó döntések előtt tehát Pretoriába rendszeresen összehívják az érintett tárcák képviselőit, megtanácskoznak velük, mi a teendő. Valójában persze a legtöbb „őshaza” nincs abban a helyzetben, hogy az ügyek kimenetelét befolyásolni tudná. Nem csupán azért, mert függnek a kormány pénzügyi segítségétől, hanem valamennyien szeretnének minél több „külföldi” tőkeberuházást is kapni. Saját erőből fejlődni ugyanis aligha tudnak. Most 12,7 millió lakosa van a bantuszánoknak, ez a fekete népességnek mintegy fele. Dél-Afrika kénytelen volt belátni, hogy korábbi célja (a teljes fekete lakosság átköltöztetése a 10 képződménybe) megvalósíthatatlan. A közelmúltban még azt az engedélyt is meg kellett tennie, hogy néhány ezer, korábban bantuszán-polgárnak ismét megadta a köztársaság állampolgárságát.

GARA SZABOLCS

HÍRHALOM

Lenin végrendelete

EGY KEVESBÉ ISMERT LENIN-KEP

Aggályosan lelkiismeretes, elmélyült, dialektikus és objektív

A Pravda szerkesztőségének postájában jelentős arányban szerepelnek a múltunkkal foglalkozó levelek.

A legutóbbi időkben, mint az olvasók megjegyzik, az újságokban, folyóiratokban történelmi témákról, többek között Lenin politikai végrendeletéről is sok anyag jelent meg.

Az alábbi dokumentumriport azoknak a feljegyzéseknek foglalkozik, amelyeket Lenin 1922 december végén és 1923 január elején diktált. Ezek „Levél a kongresszushoz” összefoglaló címen kerültek be Lenin Összes Műveibe (45. kötet). Vlagyimir Iljics rokonai, hozzátartozói, harcostársai végrendeletnek nevezték ezeket. Az okmányokhoz Vlagyimir Naumov, a történelemtudományok doktora fűz magyarázatot. Naumov az SZKP KB Marxizmus—Leninizmus intézetének osztályvezetője.

„Nyíltan megmondom: ez az okmány nem egyszerű. Nemcsak a beavatlatlan olvasó, hanem a történész-szakember számára sem. Aggályosan lelkiismeretes, elmélyült, dialektikus és objektív, sőt, nem félek ezt mondani, objektivistá elemzést követel.

Meg kell mondanom, hogy feljegyzéseink hiányságok lesznek, ezért azt

ajánljuk olvasóinknak, hogy teljes egészében olvassák el mindezeket a forrásmunkákat.”

1922. december 12. Vlagyimir Iljics reggel Gorkijból Moszkvába érkezett és 11 óra 15 perckor bement a Kremlben levő dolgozószobájába. Rövid ideig ott volt, majd lakására ment. 12 órakor vizsgatért dolgozószobájába, és délután 2 óráig beszélgetett helyetteseivel a Népbiztosok Tanácsában és a Munka és Honvédelem Tanácsában Alekszej Rikovval, Lev Kamenyevvel és A. D. Cjurupával... Este 5 óra 30 perckor Lenin bement a dolgozószobájába, telefonon beszélt. 6 órától 6 óra 45 percig Feliks Dzerzsinszkijjal, aki nemrég tért vissza Tiflisből, a párt kaukázuson-túli bizottsága és a Grúz K(b)P KB tagjai közötti konfliktusról beszélgetett. Ez a beszélgetés nagyon felizgatta Vlagyimir Iljicsét. Ezután a külkereskedelmi monopólium kérdésével foglalkozott. Este 8 óra 15 perckor ment haza. Senki sem gondolta, hogy 1922. december 12-e Lenin utolsó munkanapja lesz a Kremlben levő dolgozószobájában.

December 13-án Vlagyimir Iljicsnek két rohama volt. Ennek ellenére az orvosoknak csak nagy nehezen sikerült rábeszélniük arra, hogy egy időre teljesen mondjon le a munkáról. Lenin azt mondta, hogy még aznap elkezdheti ügyeinek felszámolását, sietnie kell, nehogy a betegség készületlenül találja.

Mindhárom következő napon — december 13-án, 14-én és 15-én — Lenin

sietett: telefonon beszélgetett, odahaza fogadta elvtársait, a X. Szovjet Kongresszuson tartandó felszólalására készült, néhány levelet írt és feljegyzést készített a külkereskedelmi monopóliumról, a teendők elosztásáról a Népbiztosok Tanácsának és a Munka és Honvédelem Tanácsának elnökhelyettesei között, érdeklődött az 1922. évi gabonatermés begyűjtéséről, a társadalombiztosítási ellátásról, a népszámlálásról és más kérdésekről.

A december 15-éről 16-ára virradó éjszakán egészségi állapota hirtelen rosszabbodott. Újabb rohama volt. Ennek ellenére december 16-án reggel, az orvosok megérkezése előtt Vlagyimir Iljics levelet diktált Nagyvezda Konsztantynovnáknak. 11 órától 11 óra 45 percig V. V. Kramer és A. M. Kozsevnyikov orvosok voltak nála. Arra az ajánlatra, hogy utazzon Gorkijba, Lenin elutasítóan válaszolt, s úgy határozott, hogy Moszkvában marad. Lenin megbízta Krupszkaját, közölje Sztálinnal, hogy egészségi állapota miatt nem szólalhat fel a X. Összoroszági Szovjetkongresszuson. Vlagyimir Iljicset nagyon elszomorította az, hogy kénytelen volt lemondani a felszólalásáról.

December 18-án ülésezik az OK(b)P KB plénuma. Úgy döntenek, hogy az orvosokkal való egyeztetés alapján közlik Leninnel a plénum határozatait. A plénum külön határozattal személy szerint Sztálint teszi felelőssé azért, hogy megtartsák azt az életrendet, amelyet az orvosok állapítottak meg Lenin számára.

December 20-án Lenin meglátogatja Förster professzor.

— Az események további alakulásának tisztázása szempontjából rendkívül fontos, hogy idézzük ennek az ismert német ideggyógyásznak a kijelentését, aki konzultált Lenin kezelőorvosával. „Lenin betegségét — mondta a professzor — elsősorban belső okok idézték elő, belső törvények szerint a külső tényezőktől függetlenül, környékeltől törvényszerűséggel fejlődött... Ha Lenin 1922 októberében és ezután téltelenségre kényszerült volna, akkor elvesztette volna az utolsó nagy örömet, amelyet az élettől kapott. A mindenféle tevékenységtől való további teljes eltiltással nem lehetett volna késleltetni betegségének kifejlődését. Vlagyimir Iljics számára a munka az élet volt, a téltelenség a halált jelentette.”

December 21-én Lenin Förster professzor engedélyével Trockijnak szóló levelet diktált Krupszkajának, elégedettségét fejezte ki az OK(b)P KB plénumának a külkereskedelmi monopólium kérdésére vonatkozó határozata felett, azt javasolta, hozzanak határozatot arról, hogy a pártkongresszuson foglalkozzanak a külkereskedelem megerősítésének és a javítására irányuló intézkedéseknek a kérdésével, s ezt a javaslatot ismertessek a szovjetkongresszus kommunista frakciója körében.

Ezután Sztálin, miután értesült erről a levélről, telefonon gorombán összehívta Krupszkaját, és az ellenőrző bizottsággal fenyegette azért, mert az említett levelet Lenin diktálása nyomán írta. Ezzel kapcsolatban Nagyvezda Krupszkaja 1922. december 23-án a következő levelet küldte Lev Kamenyevnek:

„Lev Boriszovics, annak a rövidke levélnek az ürügyén, amelyet az orvosok engedélyével Vlagyimir Iljics diktálása nyomán írtam, Sztálin tegnap a leggorombább kirohanásra vetemedett velem szemben. Nem egy napja vagyok a párt tagja. E harminc év alatt egyetlen elvtárstól sem hallottam egyetlen goromba szót; a párt és Iljics érdekei számomra nem kevésbé drágák, mint Sztálinnak. Jelenleg a legnagyobb önuralomra van szükségem, hogy Iljicsel miről lehet és miről nem lehet beszélni, ezt mindenféle orvosnál jobban tudom, minthogy tudom, mi izgatja és mi nem; mindenesetre jobban tudom Sztálinnal... Én is élő ember vagyok és idegeim pattanásig feszültek. N. Krupszkaja.”

Nagyvezda Konsztantynovna akkor semmit sem szólt Leninnek erről az esetről. Úgyhogy ez semmiképp sem befolyásolhatta Sztálinnak azt a jellemzését, amely az 1923. január 4-i feljegyzésben szerepelt. Lenin csupán 1923 március elején értesült a történetekről és ezt a levelet diktálta Sztálin számára:

„Tisztelt Sztálin elvtárs! Ön olyan goromba volt, hogy a telefonhoz hívatta a feleségemet és összehívta. Bár ő közölte önnel, hogy hajlandó elfelejteni, amit ön mondott, ez a tény mindazonáltal ismeretessé vált általa Zinovjev és Kamenyev előtt. Én sem szándékozom olyan könnyen elfelejteni azt, amit ellenem elkövetnek, azt pedig mondanom sem kell, hogy azt, amit feleségem ellen követnek el, önmagam ellen irányuló cselekedetnek is tartom. Ezért arra kérem önt, vegye fontolóra, hajlandó-e viz-

szavonni azt, amit mondott, és bocsánatot kérni, vagy pedig inkább megszakítja a közöttünk levő kapcsolatot.

Tisztelettel: Lenin!”

Sztálin később bocsánatot kért. Ez a konfliktus semmiképp sem lehetett hatással a „Levél a kongresszushoz”-ra. De külön vizsgálva, önmagában is eléggé világosan jellemzi erkölcsi tekintetben az ebben az epizódban részt vevő személyeket. Sztálin gorombaságát, hidegségét, lelketlenségét és Lenin és Krupszkaja roppant önuralmát, tapintatosságát és udvariasságát.

December 21-én Lenin harcol betegségére ellen. Nem adja meg magát.

A december 23-ára virradó éjszakán a betegség súlyosbodott. Marija Iljicsna Uljanova, keserű hírt közölt: Vlagyimir Iljics betegsége továbbterjedt, jobb lábja és jobb lába megbénult. Vlagyimir Iljics ezután már nem tudott maga írni.

December 23. Lenin arra kérte A. M. Kozsevnyikov orvost, engedje meg, hogy öt percig diktáljon a gyorsíróknak, mivel „izgatja egy kérdés”, és attól fél, nem tud elaludni. Miután megkapta az engedélyt (20 óra után néhány perccel) lakására hívatta M. A. Vologyicsevát.

Ekkor diktálta a Levél a kongresszushoz első részét, amelyben arról van szó, hogy a KB-t munkásokkal kell kiegészíteni.

December 24-én az orvosoknak arra a követelésére, hogy ne beszéljessen titkárnőjével és gyorsírójával, Vlagyimir Iljics ultimátummal válaszolt: vagy megengedik neki, hogy naponta egy keveset diktálja „saját naplóját”, vagy teljesen visszautasítja a gyógyítást. Vlagyimir Iljics valószínűleg meg volt győződve: az olyan ártatlan megjelölés, mint a „napló” hamarabb kikényszerítheti az orvos beleegyezését.

Ugyanezen a napon Sztálin, Kamenyev, Buharin és az orvosok tanácskozás után úgy döntöttek: 1. Vlagyimir Iljics naponta 5—10 percet diktálhat, nem lehet azonban ennek levelezés jellege, és ezekre a feljegyzéseire nem várhat választ. Az összejövetelek titkosak. 2. A barátok és a házhoz tartozók semmit sem közölhetnek vele a politikai életéről, hogy így ne adjanak alapot a töprengésre és izgalomra.

Tizenhét és húsz óra között Lenin lakására kérte M. Vologyicsevát és tíz percet diktált neki, a Levél a kongresszushoz 2. részét, amely vezető párttisztviselők jellemzését tartalmazza.

Túl a félmilliárdon

Ikarus-buszok Amerika utcáin

Vegyesvállalatok és tervek

A New York-i Broadway egyik nevezetessége a Zabar's csemege-áruház, amelyről azt tartják, hogy a világ minden részéről csak a legfinomabb falatokat kínálja a vásárlóknak. A patinás inyencboltban előkelő helyen kínálják a magyar téliszalámit, lekvárokat és befőtteket. Megbecsült áru az Egyesült Államokban a herendi porcelán és a magyar ólomkristály is. Mind többen ismerik meg és dicsérik a magyar cipőket, valamint a textilipari termékeket; ezekből széles választékot kínálnak az áruházak és a szakboltok. A „könnyű műfajnál” maradvány: nem hiányoznak a jó nevű amerikai termékek a magyar piacról sem. A Levi's és Wrangler farmednadrágok, a Revlon kozmetikai cikkek és a több más márkás amerikai termék népszerű Magyarországon, nem beszélve a McDonald's gyorsfalatáról.

Az USA-ból vásároljuk

A fenti néhány — a széles körű árucere-forgalomból kiragadott — példa is azt bizonyítja: fejlődnek a magyar—amerikai gazdasági kapcsolatok. 1982-ben a két ország közötti árucere-forgalom értéke 342 millió dollár volt, tavaly az export—import összege először haladta meg a „bűvös” félmilliárd dollárt. A hazai statisztikai adatok tanúsága szerint 1987-ben 308,1 millió dollár értékben jutott el magyar áru az USA piacaira, az onnan származó behozatalunk pedig 254,9 millió dollár volt. A fejlett tőkés államok közül — a forgalom értékét tekintve — az USA a negyedik legjelentősebb kereskedelmi partnerünk. (Érdeemes persze megjegyezni, hogy a tavaly 253 milliárd dollár értékben exportáló és 424 milliárdot importáló amerikai külkereskedelemben Magyarország részesedése meglehetősen szerény. Részesedésünk az USA exportjában 0,08, importjában pedig 0,07 százalék.)

A szakemberek örvendetesnek tartják, hogy 1987-ben a magyar export vezető ágazata ebben a viszonylatban a gépipar volt. 87 millió dollár értékben (az USA-ba irányuló magyar kivétel 28,2 százaléka) találtak vevőre a magyar gépipar termékei, mindenekelőtt a Rába futóművei és a Tungram különböző fényforrásai. Az amerikai városokban több mint 200 Ikarus csuklóbusz közlekedik — Hawaii-tól Portlandig. S tavaly szeptemberben a San Franciscó-i busz-világkiállításon nagy sikert aratott az Ikarus kéttengelyes, az amerikai piacra kifejlesztett városi autóbussza. A U.C.B.C. nevű amerikai vállalattal együttműködve még az idén megkezdődik az

A MAGYAR KORMÁNYFŐ VERITY MINISZTERREL ÉS MARJAI JOZSEFFEL

A fejlett tőkés államok közül az USA a negyedik

Ikarus-buszok közös gyártása, illetve finiszlése amerikai földön. A piackutatások szerint a termelés felütése után évi 2—300 városi busz értékesítésére nyílik majd lehetőség az Egyesült Államokban. Exportunkban a gépipartól csak egy hajszállal marad el a könnyűipar, amely tavaly 86,3 millió dollár értékben szállított árut az Egyesült Államokba. Népszerűek az óceán túlsó partján a magyar konfekciósipari termékei, különösen a férfiöltönyök, a pulóverek és a többi kötöttáru. Ütemesen emelkedik cipőexportunk, amely idén elérheti a 30 millió dollárt.

Továbbra is a sikertermékek sorában szerepelnek a magyar élelmiszeripari gyártmányai. Élelmiszeripari termékekből tavaly 65,7 millió dollár értékben exportáltak a magyar cégek az USA-ba. Ebből több mint 40 millió dollár volt a dobozos sonka, a bacon, a téliszalámi és az egyéb húskészítmények részesedése, de népszerűek az importőrök és a vásárlók körében a magyar gyümölcslé-koncentrátumok, lekvárok, befőttek, a paprika, valamint a bor.

Legnagyobb kedvezmény

Ami az USA-ból származó importot illeti: tavalyi behozatalunk 44,7 százaléka — értékben 114 millió dollár — gépipari termék volt, elsősorban gépek és berendezések, valamint műszerek. Örvendetesesen növekedett a gépipari importon belül a műszeripar és az elektronika részesedése, amely fontos bázisa a magyar műszaki-technológiai színvonal fejlesztésének. (Az USA-ból származó magas technikai színvonalat képező gépipari behozatalunk lehetőségeit korlátozzák a COCOM rendszabályai, de hírek szerint a nyár

végéig felülvizsgálják és enyhítik a tilalmi listát.)

Ütemesen növekszik a vegyipar behozatala az Egyesült Államokból, ennek értéke tavaly már elérte a 67 millió dollárt. Az amerikai élelmiszeripar és mezőgazdaság 1987-ben csaknem 50 millió dollár értékben szállított Magyarországra szóját, tenyészállatokat, dohányt stb. Több ezer termékből áll az USA Magyarországra irányuló exportlistája, az eladott árucikkek egy része az amerikai multinacionális cégek európai leányvállalatainak gyártmánya, illetve szolgáltatása.

delcor, a Computercord cégeket. A közös vállalkozások sorában 1985-ben alapították meg a Citibank-Budapest Ltd.-t, amely többek között banktevékenységet végez forintban és külföldi valutákban.

Úgy tartják, hogy a vállalatok közvetlen jelenlétét vonzza a jó piac. A két ország cégeinek optimizmusára, valamint a kínákozó jó üzleti lehetőségek mennyiségére vall, hogy mind a magyar, mind pedig az amerikai cégek sorra nyitnak képviselői irodákat egymás országában. Vállalati irodája 14 amerikai cégnek van Budapesten, többségük az utóbbi három évben nyílt meg. Az USA-ban jelenleg 12 magyar vállalati iroda működik, többségük New Yorkból segítő elő a magyar és az amerikai cégek kereskedelmi kapcsolatainak bővítését. A többi között a Terimpexnek, a Mogyúrtnek a Hungarofructnak, a Tannimpexnek és a Chemolimpexnek van irodája az USA-ban. A tervek szerint még az idén megkezdik tevékenységét az USA-ban a Monimpex és a Hungarocoop képviselői.

A vállalatokon a sor

Egyébként az Egyesült Államokban működő négy, 100 százalékban magyar tulajdonban levő vállalat — Hungarotex USA, Merimpex North America, Taurus International, Medicor USA — közreműködésével bonyolódik le exportunk 33, importunknak pedig csaknem 10 százaléka. A magyar textiliák, gyógyszerek és gyógyszeralapanyagok, gumiabroncsok és gumimatracok, orvosi műszerek az USA-ban bejegyzett magyar cégeken keresztül jutnak el az importőrökhöz.

Fontos szerepet tölt be a magyar—amerikai gazdasági kapcsolatok fejlesztésében a két ország kereskedelmi kamarája által 1975-ben létrehozott Magyar—Amerikai Üzleti Tanács. A kétoldalú kereskedelemben érdekelt vállalatok e fóruma évente egymás országában tart ülést, s a jelenlevő általában 80—100 üzletember igyekszik újabb lehetőségeket feltárni a forgalom és az együttműködés bővítésére.

A McDonnell—Douglas mezőgazdasági helikoptereinek, az IBM és a Commodore számítógépeinek, a John Deere, a Steiger mezőgazdasági gépeinek, az ITT nyugatnémet leányvállalatának a Skála-Coop-pal kooperációban gyártott televíziós készülékeinek és képmagnóinak és számos más amerikai terméknek nő a hírneve Magyarországon. Szívesen vásárolják — és ha többet tudnánk exportálni, még többet vásárolnának — az Egyesült Államokban a magyar bútorgyárak termékeit, a Ganz Danubius konténereit, az édesipar szokoládéit és bonbonjait, a Lehel szifonjait és patronjait, a MOM személymérlegeit, az MGM csapágyait és a többi egyre inkább ismert és elismert magyar terméket.

Jelképesnek tekinthető, hogy a magyar—amerikai gazdasági kapcsolatok továbbfejlesztéséhez jó „alaphangot” biztosít a magyar hagyományos és CD-lemezek rohamos terjedése az Egyesült Államokban. A lemezboltok és -áruházak igen nagy választékban kínálják a Hungaroton komolyzenei felvételeit, amelyek szinte az egész országban megvásárolhatók. A Zabar's inyenc vásárlói pedig várják a hallomásból ismert, vagy a magyarországi utazás során megismert gyulai kolbászt és libamájat...

GARA SZABOLCS

Az olimpia idején nem lesz kutyaleves

Tiltakozásul: a világ legnagyobb inge

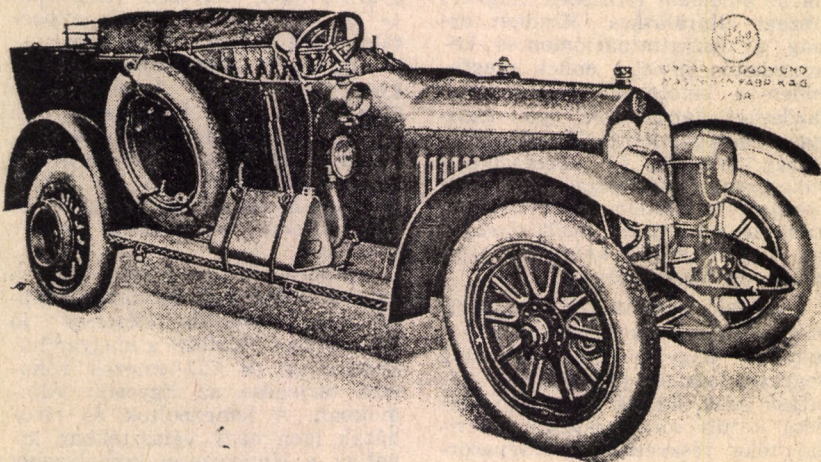
A Forma—1 félidejéhez érkezett

„Rettenetes Ivánt” is megvásárolták

Miként vélekednek az amerikai polgárok az iráni Airbus lelövéséről? A CNN tévétársaság közvélemény-kutatási adatait közölte. Ezek szerint a megkérdezettek 61 százaléka Iránt tartja felelősnek a katasztrófáért, s csak 14 százaléka az USA-t. Hogy rakétával rálöttek az utasgépre, azt 49 százalék jogosnak tartja, s csak 36 százalék helyteleníti. Vonják-e vissza az Öbölből az amerikai hadihajókat? — a kérdésre csupán 15 százalék igenlő válasz érkezett, a megkérdezettek 72 százaléka továbbra is indokoltnak tartja az amerikai katonai jelenlétet. Végül arra a kérdésre, hogy tart-e Irán bosszújától, 70 százalék nemmel felelt.

Hogy az európai és az amerikai vendégek ne tekintsenek kiforduló gyomorral az étlapra, a szülői hatóságok az olimpia idejére megtiltották a kutyaleves és a kigyóételek felvételét a vendéglők étrendjébe.

Karl Blecha osztrák belügyminiszter figyelmeztetéssel fordult a kivándorló lengyelekhez: Ausztria nem ad menekült státust azoknak, akik csak gazdasági okokból indulnak Nyugatra szerencsét próbálni. Több mint 600 lengyel napokon át éhségsztrájkot folytatott a traiskircheni menekülttáborban, mert nem kapták meg a hön óhajtott menedékgot.

A Rába védjegy most volt 75 esztendő. A győri Magyar Waggon és Gépgyár Rt. 1913-ban, amikor az áruvédjegy-lajstromozó hivatalba bekerült a négy betű, már javában gyártottak Győrött autót is. 1904-ben a Daimler-Benzet megelőzve ott készült a világ első összerék-meghajtású közúti járműve! Képvonul egy Rába Grand az első világháború idejéből.

A belga parlament 171:1 arányban megszavazta az amerikai—belga és belga—szovjet megállapodásokat a Gosselies és Florennes támaszpontokon tárolt manőverező robotrepülőgépek eltávolításáról. Az egyetlen elenzavazat egy liberális párti képviselő volt, aki az eredmény kihirdetése után közölte, hogy véletlenül rossz gombot nyomott meg... Kollégái azzal vigasztalták, hogy még mindig jobb, mintha valaki egy rakéta indítógombjánál téved.

Finnország a francia Thomson-CSF és Matra cégektől rendelte meg rövidtávú légvédelmi rendszerét a Crotale nevű földlevegő rakétákkal és a hozzájuk tartozó radarokkal.

A távol-keleti textilgyárak tisztességtelen konkurenciája elleni tiltakozásul a franciaországi Carmaux-ban egy inggyár tulajdonosa a világ legnagyobb ingét készítette el. Húsz méter anyagot használtak fel hozzá, a mellbőség 3,60 méter, a hossza 4,80, s még a gombok is tiszteletet parancsoló méretűek: 8 centiméteresek.

A jugoszláviai áremelkedésekről az újvidéki Magyar Szó úgy tájékoztatott, hogy a leginkább zsebbe vágó a hús megdrágulása. A sertéshús 103, a növen-

dék-marhahús 90 százalékkal lett drágább. A cukor kilója 1400 dinár, a liszt 900 dinár. A só 40, a kávé 23, a rizs 60, a gyermekételek 100, a tea 50, az ételízesítők 70, a fűszerek 65, a tésztafélek 38, az ásványvíz 59, a bor 66, az üdítő italok 70, a tömény italok pedig 85 százalékkal kerülnek többre a jugoszláv üzletekben.

„Rettenetes Iván” is kalapács alá került a múlt hét csütörtökén Moszkvában, a Nemzetközi Kereskedelmi Központban. A szovjet fővárosban a brit Sotheby's cég közreműködésével rendeztek nemzetközi árverést. Az úttörőnek és rendhagyónak számító aukción a szovjet avantgarde művészeinek alkotásai és kortárs festők képei kerültek kalapács alá. A kiáltási árakat fontban jelölték meg. Izgalmas licitálás után számos alku született, Ilja Glazunov szovjet kortárs festő „Rettenetes Iván” például 48 ezer dollárnak megfelelő összegért talált gazdára.

Győztes formák és Forma—1 győztesek (címlapunkon) sikereket idéznek. A hölgyek versenye Moszkvában zajlott le, az uraké az angliai Silverstone-ban, ahol félidejéhez érkezett az ideai bajnokság. Senna negyedik idei győzelmét aratta a Brit Nagydíj-versenyen, a hölgyek ugyancsak idei — és egyáltalán — első győzelmüket könyvelhették el a Szovjetunióban. Nem nehéz kitalálni, hogy a győztes formák és Forma—1 győztesek mezőnyéből kiket fogunk — és kiket szeretnénk — augusztusban a Hungaroringen is viszontlátni.

Németh Sándor, a Fővárosi Operettszínház művésze augusztus elsején veszi át új tisztségét: ő lesz a színház új művészeti vezetője.

Osztrák parancsnok áll rövidesen az UNDOF élére. A rövidítés a Golan-fennsík 1974 óta az izraeli és a szír csapatok között állomásozó ENSZ egységet jelzi. 1330 finn, kanadai, lengyel és osztrák katona alkotja a nemzetközi békefenntartó erőt. Egy svéd tábornok volt eddig a parancsnok, most Adolf Radauer vezérőrnagy váltja fel.

Tizenegy lemezújdonságot, köztük az első teljes magyar operafelvételt, az 1956-ban rögzített „Bánk bán”-t (Osváth Júliával, Delly Rózsiával, Fodor Jánossal, Radnai Györggyel, Melis Györggyel a főszerepekben) kapja kézhez a közönség

az ideai Hungaroton Hanglemes Hét alkalmából. Az újdonságok között szerepel Bartók „A kékszakállú herceg vára” legújabb felvétele, amelyen — magyar nyelven — Marton Éva és Samuel Ramey énekel, a zenekart Fischer Ádám vezényli. Ez a lemez az amerikai CBS és a Hungaroton közös produkciójában készül.

Prága és Nürnberg kapcsolatai rohamosan javulnak. A két város közti együttműködés során felélesztik a 14. század óta kialakult hagyományokat. Nürnbergtől keletre 50 kilométerre ér véget jelenleg az autópálya, ennek továbbépítése is szóba került, akárcsak a két város közti légiforgalom újrafelvétele.

Izraeli dalosokat, az Izraeli Kibbuc Kórust várják Budapestre. Augusztus 8-án, hétfőn este a Dohány utcai zsinagógában, nyilvános hangversenyen mutatkoznak be. A műsorukon liturgiai és héber dalok mellett Bartók „A bújosos” című dala is felcsendül.

A szingapúri kormány hatvanoldalas Fehér Könyvet adott ki, amely részletesen beszámol az 1985 őszén lemondott Devan Nair egykori köztársasági elnök betegségéről, a lemondása előtt dr. Nagulendran professzor által végzett pszichiátriai vizsgálat eredményéről, valamint azokról a körülményekről, amelyek Devan Nair lemondásához vezettek. A hatvanoldalas Fehér Könyv valódi emberi tragédiát tár föl: Devan Nair nehezen viselte az elnöki palota magányát, a protokoll-előírásokat (amelyeket egyébként, fejére parókat téve, nemegyszer megszegett), személyiségében súlyos torzulások jelentkeztek, végül alkoholista lett. A volt köztársasági elnök, aki 14 havi amerikai tartózkodás után egy időre visszatért Szingapúrba, jelenleg Genf közelében egy üdülőhelyen tartózkodik, állítólag maga is ki akar adni egy Fehér Könyvet, ügye saját változatát.

1989 júniusában Sanghájban nemzetközi sláger és szanzonefesztivál lesz, jelentették be Párizsban; a két szervező Roland Ribet, a francia szanzone-szerzők szövetségének elnöke és Wing Wong, a külföldi kultúrkapcsolatok kínai intézetének vezetője legkevesebb negyven ország énekeseinek és zeneszerzőinek részvételére számít.

Fasírt-milliárdok

Ray Kroc végrendelete

Küzdelem a piacokért

Az Illinois állambeli Des Plaines városban rendezték be a McDonald's vállalatbirodalom múzeumát, ahol előkelő helyet foglal el egy pénztárgép. Arról a masináról van szó, amely a világ és az Egyesült Államok első McDonald's éttermében adta ki a blokkokat. 1955. április 15-én — Des Plainesben ekkor nyílt meg a cég első gyorsétterme — záráskor a pénztárgép 366 dollár 12 cent forgalmat mutatott. Idén viszont a több mint tízezer gyorsbüfével rendelkező vállalat napi forgalma meghaladja a 410 millió dollárt. S miközben az USA gyorsétkezési iparága a forgalom növekedésének lassulására panaszkodik, az „arany M” folyamatosan növeli részesedését a hazai és a külföldi piacokon.

Irány: a McPizza

Az Egyesült Államokban 130 ezer olyan gyorsbüfé működik, ahol hamburgert, hot-dogot, pizzát, csirkefalatokat és egyéb hasonló „műfajú” étkeket kínálnak. A statisztikák tanúsága szerint az amerikaiak tavaly 60 milliárd dollárt költöttek el ezekben a büfékben, a piac tehát valóban óriási. (Összehasonlításképpen: ez az összeg egyenlő az USA teljes éves exportjának egynegyedével.) S ennek a nagy piacnak a 25 százalékát a McDonald's tudhatja a magáénak. Jól jellemzi a vállalat súlyát az iparágban, hogy a második legnagyobb cég, a Burger King piaci részesedése 8,6 százalék. A csirke-étkekre szakosodott Kentucky Fried Chicken a harmadik, 5,6 százalékos részaránnyal, az ugyancsak jól ismert Wendy és a Pizza Hut pedig a piac 5,1, illetve 4,6 százalékát könyvelheti el. A mintegy 30 milliárd dolláros „maradék” több tízezer kisebb-nagyobb falatozó- és gyorsbüfé-lánc osztozik.

A McDonald's Oak Brook-i székházában az érdeklődő látogatók videobeszélgetést folytathatnak a vállalatbirodalom alapítójával, az első büfé tulajdonosával, Ray Krockal. A század egyik legsikeresebb menedzserének tartott Kroc ugyan már négy esztendeje halott, életművét azonban videoszalagra „diktálta”. Az esztendőnk során több száz óra felvétel készült vele az utókor számára a vállalatvezetésről, üzleti filozófiájáról, a siker titkairól, pénzügyi és szervezési kérdésekről, stb. A látogatók kérdéseire a számítógép rövid idő alatt kikeresi a vonatkozó videorészletet, s a képernyőn már meg is jelenik a volt McDonald's vezér. Kroc mindig is hangsúlyozta, hogy a siker titka az alandó és kiváló minőség. Mindenből a legjobbat kell kínálni, s

akkor megnyílnak a pénztárcák. Nem alumíniumot, vagy fémötvözetet, hanem rozsdamentes acélt kell használni a konyhai berendezéseknél, s nem szabad sajnálni a pénzt az éttermek berendezéseire sem — vallja. Véleménye szerint a McDonald's üzleti sikereiben nem kis szerepet játszott és játszik az uniformizálás: az éhes vendég ugyanazt a minőségű hamburgert, sültkrumplit vagy fagyalaltot vásárolhatja meg a nevadai sivatagban, mint Rómában, vagy éppen Kuala Lumpurban. Hogy mennyire szigorú szabványok szerint működnek világszerte a vállalat gyorsbüféi, azt jól jellemzik a mellék-helyiségekre vonatkozó azonos előírások is.

A gyorsétkeztetés nem jelent könnyű „kenyeret” az Egyesült Államokban, hiszen ott igen nagy a verseny a vásárlók „gyorsdőlárjainak” elnyeréséért. A több évtizeden át tartó töretlen fellendülés után az elmúlt két évben a piac telítődni látszik. Az országban szinte nincsen olyan ház-tömb, ahol valamelyik gyorsbüfé ne kínálna ingyencégeit. Az országos és a helyi gyorsétterem-hálózatok — a McDonald's, valamint a kevésbé ismert White Castle kivételével — arról adnak számot, hogy forgalmuk jó esetben kis mértékben emelkedik, de inkább stagnál. Nem arról van szó, hogy az amerikaiak étvágya csökkenne, hanem inkább arról, hogy a legendás falánkság átalakulóban van.

A — legalábbis szavakban — örökké fogyókúrázó amerikaiak egyre több eddességet fogyasztanak. Emelkedik a saláták fogyasztása is, s komoly konkurenciát jelentenek a hamburgernek és a pizzának a különféle rágsálnivalók, a burgonyaszírom, a sokféle mogyoró, a pattogatott kukorica.

A McDonald's azonban állja a versenyt. Egyrésztől a kitűnő minőség továbbra is vonzó, másrésztől a cég szinte percnyi pontossággal be tudja mérni, mikor kell valami újdonsággal előrukkolni. Másfél évvel ezelőtt például a McDonald's négyféle „salátaköteménnyel” bővítette kínálatát. Az ízlésesen csomagolt salátákhoz — amelyeket a cég egyelőre csak amerikai boltjaiban árul — a vevő választhat ugyancsak előre csomagolt öntetet, ízesítőt. Előrehaladott „kísérletek” folynak a vállalat laboratórium-konyhájában egy sajátos pizza előállítására. A tervek szerint a McDonald's amerikai gyorsbüféiben még az idén megjelenik a McPizza, amely könnyen vetélytársra lehet a hamburgernek. A vállalatbirodalom ismét jól időzített: az Egyesült Államokon „pizzaőrület” söpör végig, s az egy főre jutó pizzafogyasztás ma már magasabb, mint Olaszországban.

Az amerikai gyorséttermi iparágban tapasztalható dekonjunkcióra többek között azért sem érinti a „hamburger-királyt”, mert megkülönböztetett figyelmet fordít

„A NAGY ZABÁLÁS”

Nagy piacnak ígérkezik Kína

alkalmazottainak képzésére és viselkedésére. A vállalat székhelyén, Oak Brookban működik az úgynevezett hamburger egyetem, ahol a hazai és a külföldi gyorsbüfé vezetői kéthetes kemény kiképzésben részesülnek. A tanórák anyagait, előadásait 17 nyelven fordítják a szinkrontolmácsok, s a „diákok” véleménye szerint két hét alatt mindent elsajátítanak a „hamburger-tudományokból”. No meg a szervezésből és a vezetésből.

A szupergebin-szisztéma

A McDonald's — amely az Egyesült Államokban 8 ezer gyorsétteremmel rendelkezik — csaknem 140 ezer főt foglalkoztat az USA-ban. A pult mögött álló alkalmazottaknak még azt is előírja, hogyan köszönjenek (!) és a kiszolgálás befejeztével miként köszönjenek el. Ez utóbbi rendszerint így hangzik: köszönjük, hogy a McDonald's-nál vásárolt, legyen máskor is szerencsénk, kellemes napot kívánunk!

(E sorok írója követésre méltó jelenetnek volt tanúja New Jersey állam Morristown városának gyorséttermében. Hat óra előtt néhány perccel szolgálta őt ki az az alkalmazott, akinek hat órákor lejárt a munkaideje. A kiszolgáló néhány perc múlva immár „civilben” megjelent a pult innesső oldalán, s váltótól kérte egy hamburgert, valamint egy adag fagyalaltot. S természetesen fizetett... Nem kis bevételről esne el a cég, ha 140 ezer alkalmazottja minden nap csak egy hamburgert enne meg ingyen.)

A vállalat nyeresége tavaly 5 százalékkal emelkedett, s elérte az 568 millió dollárt. Ez az adat csak az USA-beli tevékenységre vonatkozik, de igencsak jóvedelmezők a több mint 50 országban működő gyorsbüfék is, amelyek száma kétezer körül van. (A vállalat dinamizmusát jól mutatja, hogy évtizedünkben minden esztendő minden napján megnyílt valahol egy McDonald's üzlet.) Harminchárom év alatt csak az USA-ban 60 milliárd hamburgert adtak el, igaz az árak híven tükrözik az infláció alakulását. 1955-ben 15 centbe került egy hamburger, ma egy dollár körül van az ára. Erdemes megjegyezni, hogy a McDonald's nem folytat azonos árpolitikát az USA-n belül sem. A városok „jobb” negyedeiben drágább a gyorsétel, mint a külvárosban, vagy az országút mentén. Georgiában például 20 százalékkal olcsóbban lehet étkezni a McDonald's büféiben, mint New York államban. Ennek az a magyarázata, hogy a jövedelmek a délkeleti államban egyötödével alacsonyab-

bak, mint a „gazdag” New York államban.

Az óriáscég „csárdáinak” többsége haszonbérleti rendszerben működik: a gebines a forgalom után jutalékot fizet a vállalatnak, ez utóbbi pedig gondoskodik a zavartalan áruellátásról, a reklámról, egyszóval a cég hírnevéhez méltó működésről. A haszonbérlet a bevételek egy részét átutalják a központnak reklámcélokra. A televíziós társaságok nem kis öröme, a McDonald's az USA legnagyobb hirdetőinek sorába tartozik: csak televíziós reklámra napi egymillió dollárt költ. Külön „csapat” foglalkozik a reklámkampányok szervezésével és lebonyolításával. Elsősorban a gyerekeket és a tizenéves korosztályt veszik célba, hiszen ez a több tízmillió réteg a legjelentősebb hamburgerfogyasztó. (A gyerekeknek a hamburger mellé filléres műanyagjáték, vagy éppen papírcsákó „jár”, de nem ritka a tombolajegy sem.) A vállalat statisztikái szerint az USA-ban naponta 17 millió vásárlót szolgálnak ki, külföldön pedig ötmilliót. S ez a szám minden bizonnyal tovább fog növekedni, hiszen a McDonald's nagy ütemben terjeszkedik bel- és külföldön. Az Egyesült Államokban például sorra nyitja meg gyorsbüféit a kórházakban, laktanyákban, egyetemeken, hogy ott is „kéznél legyen” a gyorsétel. Különösen dinamikusan bővül a vállalat külföldi tevékenysége. Idén például az újonnan megnyíló gyorsbüfék több mint 40 százaléka az USA-n kívül várja a betérőket. Nagy piacnak ígérkezik a Szovjetunió és Kína, ahol már meg is nyitak az első McDonald'sok. Márciusban Belgrádban, májusban Budapesten tartott premiért a vállalat. A cég központjában úgy tartják, hogy ahová egyszer már betette a lábát a McDonald's, ott gombamódra szaporodnak a (saját) gyorsbüfék.

Csak a legnagyobbak?

Az amerikai vendéglátóipari szakemberek véleménye szerint a következő években az Egyesült Államokban a gyorsétkeztesben jelentős polarizálódás várható. Csak a mamut, valamint a kisvállalatok maradnak majd talpon, a közepes méretű cégek nem bírják a versenyt, s kénytelenek lesznek bezárni a falatozókat. Miután a McDonald's külön kategóriát képvisel a szakmában, a „második vonal” vállalatai külön harcot folytatnak egymással. Ebben a küzdelemben most előtérbe került a vevőcsalagató házhozszállítás. Néhány gyorsbüfé-lánc már vállalja, hogy a megrendeléstől számított fél órán belül házhöz szállítja a hőtartó csomagolható hamburgereket, csirkefalatokat és a kínálat többi ingyencégét. Elsősorban a pizza-hálózatok folytatnak egymással kíméletlen versenyt a házhozszállításban: az országos Domino's hálózat egyelőre vezet az ugyancsak országos Pizza Hut-tal szemben. (Ez utóbbi cég a Pepsi Cola leányvállalata.) A házhozszállítás azonban egyre több ráfizetéssel jár, a töbletszemélyzet növeli a költséget.

A gyorsbüfék rohamos terjedése az Egyesült Államokban nem vált ki osztatlan örömet. Sokak véleménye szerint ez meglehetősen egyhangú és kalóriadús étkezési formát jelent. (Nem véletlen, hogy az amerikai gyerekek többsége nem tudja használni a kést és a villát.) Az idősebb korosztály továbbra is a terített asztalt és a házi ízeket részesíti előnyben.

GARA SZABOLCS

Az űr meghódítása nem könnyű feladat. A megismerés áldozatokat is követel. És az áldozatok között tartja számon az emlékezet azokat a kozmonautákat is, akik az előkészületek, az edzések — vagy éppen az űrrepülés előre ki nem védhető hatásai miatt betegedtek meg, vesztették életüket. Már az első, idegen égitestre lépő űrhajósok — Armstrong és Aldrin — is egy tekintélyes listát helyeztek el a Holdon, a kozmonautika amerikai és szovjet hősi halottainak nevével. Két évtized alatt ez a névsor tetemesen bővült, a legdrámaibb és az egyenes tévéadás révén nézők millióinak szemé láttára történt űrkatasztrófa a Challenger amerikai űrsikló két évvel ezelőtti rajtja volt — hét áldozattal. És alig pár napja jelentették a hírügynökségek: hosszú és súlyos betegség után elhunyt Anatolij Levcsenko, a Szozjuz TM—4 pilótája. (Mint ismeretes: 1961-ben German Tyitovnál észlelték először az űrbetegség jeleit. Bár nem tisztázódott teljesen, hogy egyéni érzékenységről volt-e szó, vagy más is közrejátszott, mindenesetre ő is azok közé tartozik, akik az első „gagarini csoportból” nem repültek másodszer. És a Föld körüli pályán jelentkezett betegsége miatt tért vissza Vaszjutyin parancsnok két társával a Szaljut—6 űrállomás fedélzetéről, megszakítva egy rekordhosszúságúra tervezett űrkíséreltet.)

Gyomorvérzés okozta Pavel Beljajev halálát 1968-ban. A jelentések arról nem szóltak, hogy 1964-es űrrepülése kapcsolatban volt-e az edzett, szuperfizikumú pilóta betegségével. A Levcsenkóról kiadott közleményekben sem szerepel, hogy milyen körben szenvedett. (A Szozjuz TM—4 missziójára szinte a közelmúltban, 1987 decemberében került sor.)

Több halasztás után ismét útra készül a Space Shuttle. A gyorsító rakétákat és a tömítőgyűrűket új-járatte a Morton Thiokol cég. A Discoverye startját először júliusra, majd augusztusra tervezték, később szeptemberre halasztották. Jelenleg az októberi indítás látszik valószínűnek. Ez mindenesetre mutatja: a NASA gondban van, bár a földi próbákról kiadott nyilatkozatok derűlátóak.

Megfeszített programot ígért a nyár a szovjet űrkutatásban is. Sikeresen indult több hónapos útjára a nemzetközi (közte magyar) együttműködéssel elkészített két szonda, a Fobosz—1 és a Fobosz—2 közvetlen közelből, a Mars holdjáról vizsgálja bolygótársunk környezetét. Magyarország 1988/26.) Közben folytatja munkáját a Mir űrállomás fedélzetén Viktor Tyitov (a Vosztok—2 pilótájának csak névrakona) és Musza Manarov. Augusztus 29-én vendégek indulnak hozzájuk: a nemzetközi személyzet parancsnoka a tapasztalt és két hosszú űrutazás részese: Vlagyimir Ljahov, és tagja az afgán Abdul Mohmand is. Az augusztus 12-én kiadott tájékoztatás szerint ők és Valerij Poljakov az első számú személyzet tagjai.)

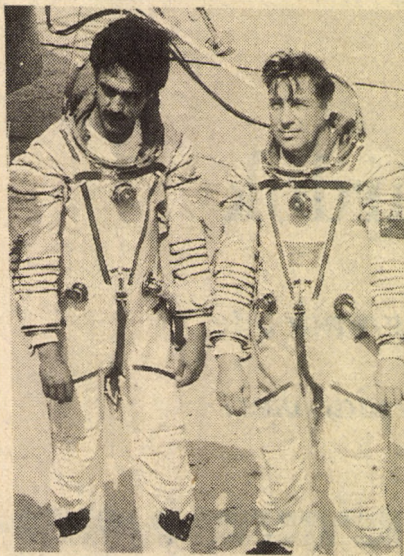
Túl annak katonai jelentőségén, hogy Afganisztán is bekapcsolódik egy igen magas színvonalú kozmikus rendszerbe, az út azért sem tekinthető rutinvállalkozásnak, mert beleilleszkedik egy olyan kísérlet-sorozatba, amelyet a (ma a világon jelenleg legnagyobb teljesítőképességű) 100 tonna hasznos terhet Föld körüli pályára juttatni képes Enyergija nevű óriásrakétával végeznek a szovjet szakemberek. (Az Enyergija első rajtjára tavaly került sor. Magyarország 1987/30.) Bár a sajtóban már jelentek meg közlemények erről az óriásról, a

rendszer főkonstruktőre Boris Gubanov a Pravda hasábjain számolt be róla részletesen. (Az új idők jele a cikkhez mellékelt fotó, amelyet közlésre a kereskedelmi ügyletekkel is foglalkozó Glavkozmosz engedett át, illendő honorárium ellenében.)

Nagy teljesítőképessége révén az Enyergija alkalmas lesz többször felhasználható szerkezetek (űrsiklók) pályára állítására is. Harmadik fokozatként nagy súlyú berendezések is útnak indíthatók (saját hajtóműrendszerrel ellátva). Így például geostacionárius pályára állíthatók 18 tonna tömegű szerkezetek (a hasonló rendeltetésű mai műholdak súlya egy tonna). Egy holdexpedícióhoz szükséges berendezés tömege elérheti a 32 tonnát (az Apollo-programban Holdra szálló modulok súlya 15 tonna körül volt). Egy Mars- vagy Vénusz-szonda tömege 28 tonna lenne az Enyergijával indítva.

A kétfokozatú hordozórakéta startsúlya 2400 tonna. A második fokozat körül csoportban helyezkedik el az első fokozat négy blokkja. Minden blokkot négyfűvókás, folyékony üzemanyagú, egyenként 740 tonna tolóerejű rakétahajtóművel láttak el, a második fokozat négy, egyfűvókás motorjának tolóereje egyenként 148 tonna a Földön és 200 tonna az űrben. Gyakorlatilag a startnál egyszerre gyűjtják be az első és a második fokozatot (összesen 3600 tonna összesített tolóerővel), ez növeli a pályára állítás megbízhatóságát, és megszabadít a problémától: a súlytalanság állapotában indítani be a második fokozat hajtóművét.

Az első fokozat blokkjai párosával, ejtőernyővel ereszkednek le, megfelelő ellenőrzés után újból felhasználhatóak. A második fokozatról a kozmikus berendezés már szuborbitális szakaszon válik le, a fokozatot a Csendes-óceán fölé vezérlik, ahol a sűrűbb légrétegekbe érve elég, így kerülhet el, hogy nagy terjedelmű darabok a hajózást veszélyeztessék. Az első fokozatnál —186 C-fokra hűtött oxigént, a második fokozatnál —255 C-fokra hűtött hidrogént használnak üzemanyagként. A nagy űrtartalmú tartályok, a vezetékek, a páncéltartályok és a hővédő pajzs elkészítéséhez új, nagy szilárdságú anyagokat, acél-, alumínium- és titán-ötvözeteket kísérleteztek ki. Az Enyergija alkotóanyagainak 70

ABDUL MOHMAND ÉS LJAHOV
3600 tonna összesített tolóerő

százaléka új termék. Új, elektron-sugaras hegesztési eljárásokat alkalmaztak a hegesztésnél. Új berendezéseket szerkesztettek a rakétaelemek szállítására, és egy teljesen új startasztalt készítettek, amelynek lángelvezető nyílását 40 méter mélyre képezték ki, a villámhárítók, toronyszerkezetek magassága 225 méter.

A főkonstruktőr viszonylag sokat foglalkozik a nomálistól eltérő, „nem üzemszerű” működés esélyeivel — hiszen minél bonyolultabb egy szerkezet, annál nagyobb a hibalehetőség. Mind a start körülményeit, mind a pályán való repülést szimulálva az egyes elemekre mintegy 500 havariahelyzetet modelleztek matematikailag, és kidolgozták az automatikus védekezési mód-szereket. Az alapvető fontosságú berendezéseknél szükség esetén tartalékelemek lépnek működésbe. Automatarendszer ellenőrzi például a hajtóművek működését, és szükség esetén bekapcsolja a veszélyelvezető szerkezetet. (Emellett a rakétát ellátta határos tűzjelző, illetve robbanásmegakadályozó berendezéssel is.) Rendellenes üzem esetén a rakéta képes repülését folytatni az első vagy második fokozat valamelyik hajtóművének kikapcsolásával is — ami például lehetetlen az amerikai Space Shuttle szilárd hajtóanyagú gyorsítórakétáinak esetében. Ha a visszatérés-

Emberek, esetek

Kockázat

Kozmikus kísérletek

nél keletkezik üzemzavar az orbitális egységben (az űrsiklóban), a beépített berendezések segítségével „egyfordulatos” alacsony pályára állhat és megismételheti a leszállási kísérletet valamelyik repülőtéren, vagy — egy pályaváltoztatás beiktatásával — a startkomplexum közelében levő leszállópályán.

A tavalyi, első kísérletet egészében véve sikeresnek ítélték a szakértők, maga a Enyergija jól vizsgázott, csak a harmadik fokozat egyik fedélzeti berendezése mondta föl a szolgálatot.

Az űrkutatás költségeit nagymértékben csökkentik, ha a drága berendezéseket többször is fel lehet használni. Az ilyen kozmikus objektumok repülési próbáinak még csak az elején tartanak. Először ember nélkül vizsgálják működésüket. (Egy különleges TU—204-essel már hosszabb ideje folynak aerodinamikai próbák.) Viták folynak azonban még arról, hogy milyen feladatok lehetnek az ember irányította berendezéseknek. Mint Gubanov megjegyzi: nem érdemes a légköri repülést másolni. Az amerikai űrkíséreltek megmutatták: a laboratóriumok tudósainak „váltásában”, meghibásodott távközlési műholdak javításában igen nagy szerepe lehet az ember irányította űrsiklóknak. (A szovjet űrkutatási intézet igazgatója, Roald Szaggyejev inkább az automatákat részesítené előnyben.) A kísérletek tovább folynak — nagy anyagi ráfordítással és nagy emberi erőfeszítéssel, áldozatvállalással is.

(Folytatjuk.)

ALAKSZA TAMÁS

EMLÉKEZTETŐ

Hatvan évvel ezelőtt, 1928 augusztusában írták alá Párizsban az amerikai és a francia külügyminiszter nevével viselő (ők ketten kezdeményezték a megállapodás megkötését) Kellogg—Briand-paktumot. Az elnökválasztás előtt álló Egyesült Államokban mindkét párt úgy érezte: előnyt jelenthet, ha az USA egy olyan békekezdeményezéssel lép fel Washington, amely részben eloszlatja a háborús fenyegetés miatti aggodalmakat, részben pedig a nemzetközi döntőbíró szerepébe emeli az Egyesült Államokat.

Erre igen jónak mutatkozott Aristide Briand francia külügyminiszter javaslata — ezt Frank-Billings Kellogg amerikai külügyminiszter módosító elélezéseivel kiegészítve terjesztették a genfi Nemzetek Szövetsége (sokan a két világháború közötti nemzetközi szervezetet az ENSZ elődjének tekintik) tagországai elé.

A végleges szöveg három cikkelyből áll. Az első a vitás nemzeti kérdések elintézése céljából elítéli a háború indítását, az aláírók lemondanak a háborúviselésről, mint a nemzeti politika eszközülről. A második: minden ellentét csakis békés eszközökkel intézzenek el. A harmadik cikkely a törvénybeiktatásról és az okmányoknak az Egyesült Államok kormányánál történő elhelyezéséről szól. Az utólag csatlakozottakkal együtt nem kevesebb mint hatvan állam vállalta ezeket a kötelezettségeket — maga

a Kellogg—Briand-paktum 1929 júliusában életbe is lépett.

Az amerikai külügyminisztérium, amely büszkén hirdette: a paktum a béke feltétlen biztosítója, hivatalosan kijelentette, hogy a védelmi háború persze ezután is jogos és minden állam maga dönti el, mikor védekezés a háború... Ezzel a paktum minden értékét elvesztette, hiszen még szankciókat sem helyezett kilátásba a megállapodást megszegőkkel szemben.

A szovjet kormányt ugyan nem vonták be a megállapodással kapcsolatos tárgyalásokba, de az aláírásra meghívták. A Szovjetunió nem hallgatta el, hogy a paktumnak több gyengesége van, elégtelen a nagy cél elérésére, de kijelentette: csatlakozik hozzá, mert így lehetséges van arra, hogy „a paktum valamennyi résztvevője előtt felvesse a béke ügyének legfontosabb kérdését, a leszerelés problémakörét”.

Egy évtizeddel később az agresszív hatalmak, a náci Németország és a fasiszta Olaszország, amelyek a paktum aláírói voltak, több békeellenes lépés (a többi között Etiópia megrohanása, Ausztria annektálása, a spanyol köztársaság önvédelmi harca elleni nyílt fellépés, Csehszlovákia feldarabolása) után a Lengyelország elleni orvátmadással kirobbantották a második világháborút... A Kellogg—Briand-paktumra senki sem emlékezett...